

Represivne mjere za zaštitu prava i dobrobiti djeteta s posebnim osvrtom na slučajeve nasilja u obitelji

Hodak, Iva

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Law / Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:199:647400>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-12**

Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Law University of Zagreb](#)

PRAVNI FAKULTET SVEUČILIŠTA U ZAGREBU
INTEGRIRANI PREDIPLOMSKI I DIPLOMSKI STUDIJ
KATEDRA ZA OBITELJSKO PRAVO

Iva Hodak

**REPRESIVNE MJERE ZA ZAŠTITU PRAVA I DOBROBITI DJETETA S
POSEBNIM OSVRTOM NA SLUČAJEVE NASILJA U OBITELJI**

Diplomski rad

Mentor: izv. prof. dr.sc. Ivan Šimović

Zagreb, lipanj 2023.

Sadržaj

1.	Uvod.....	4
2.	Pojam represivnih mjera za zaštitu prava i dobrobiti djeteta	6
3.	Obiteljskopравни i kaznenopravni aspekt.....	8
4.	Dioba i razlike između pojedinih vrsta mjera za zaštitu prava i dobrobiti djeteta.....	9
4.1.	Mjere u nadležnosti centra za socijalnu skrb	19
1.	Žurna mjera izdvajanja i smještaja djeteta izvan obitelji	20
2.	Upozorenje na pogreške i propuste u ostvarivanju skrbi o djetetu.....	21
3.	Stručna pomoć i potpora u ostvarivanju skrbi o djetetu	21
4.	Mjera intenzivne stručne pomoći i nadzora nad ostvarivanjem skrbi o djetetu	23
4.2.	Mjere u nadležnosti suda	25
1.	Mjera privremenog povjeravanja djeteta drugoj osobi, udomiteljskoj obitelji ili ustanovi socijalne skrbi	25
2.	Mjera zabrane približavanja djetetu	27
3.	Oduzimanje prava na stanovanje s djetetom i povjeravanje svakodnevne skrbi o djetetu	28
4.	Mjera povjeravanja djeteta s problemima u ponašanju radi pomoći u odgoju	33
5.	Mjera lišenja prava na roditeljsku skrb	34
4.3.	Mjere za zaštitu imovinskih prava djeteta	36
5.	Dijete i njegov položaj u obitelji	37
6.	Zaštita prava djeteta	39
a.	Prava djeteta	39
b.	Konvencija o pravima djeteta	41
c.	Roditeljska skrb	42
7.	Osvrt na slučajeve nasilja u obitelji	43
8.	Osobni osvrt.....	47

Izjava o izvornosti

Ja, Iva Hodak, pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključiva autorica diplomskog rada te da u radu nisu na nedozvoljeni način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova te da se prilikom izrade rada nisam koristila drugim izvorima do onih navedenih u radu.

1. Uvod

Obitelj je temeljna društvena zajednica u kojoj pojedinac ostvaruje svoje osnovne emocionalne i društvene potrebe. No, obitelj je također i zajednica u kojoj članovi imaju određena prava i obveze. „Međutim u obiteljskom zakonodavstvu ne postoji definicija obitelji, pa tek na temelju ukupnosti prava i dužnosti pojedinih osoba koje ono uređuje zaključujemo tko čini obitelj. Osnovna teškoća u definiranju obitelji je pobrojati sve osobe koje bi mogle biti članovi obitelji; neprijeporno je da majka, otac i djeca čine nuklearnu obitelj no prijeporno je jesu li obitelj muž, žena u izvanbračnoj zajednici bez djece ili sa djecom koja su se osamostalila“.¹ Iako ne postoji izričita definicija obitelji, ista je pod osobitom zaštitom države prema odredbi članka 61. stavak 1. Ustava Republike Hrvatske², kao i prema Povelji EU o temeljnim pravima.³

Zbog važnosti pravilnog funkcioniranja odnosa unutar obitelji za svakog njezinog člana, ali i za samo društvo u cjelini ti odnosi su i pravno regulirani. Odnosi unutar obitelji uglavnom su regulirani obiteljskim pravom čiji predmet su društveni odnosi među subjektima koji čine obitelj. No, uvijek je moguće da se adresati pravne norme, u ovome slučaju obiteljskog prava, ne pridržavaju njezina sadržaja ili da čak postupaju suprotno od onoga što se njome nalaže. Pravni sustav mora putem različitih mehanizama osigurati da adresati pravne norme usklade svoje postupanje sa njenim sadržajem. Ukoliko dođe do kršenja pravne norme, pravni sustav će reagirati kroz različite sankcije i mjere. Međutim ukoliko govorimo o obiteljskopravnom odnosu, koji je veoma specifičan prvenstveno po tomu što dijete u mnogočemu ovisi o svojim roditeljima, tad pravni sustav ima iznimno važnu ulogu da zaštiti prava i dobrobit djeteta. Ukoliko postoji potreba za intervencijom u obiteljski život kako bi se dijete zaštitilo od vlastitih roditelja, tad pravni sustav ima vrlo kompleksan zadatak da pronađe balans između pružanja djetetu zaštite kroz različite mjere s jedne strane, i osiguravanja zaštite obiteljskog života s druge strane. Pravni sustav štiti prava djeteta kroz propisivanje i primjenu **mjera za zaštitu prava i dobrobiti djeteta**. Upravo su mjere za zaštitu prava i dobrobiti djeteta tema ovoga rada. Prvi dio rada objašnjava osnovne pojmove (kao što su *dijete, obitelj, obiteljski status djeteta*) koji su potrebni za shvaćanje mjera za zaštitu prava i dobrobiti djeteta. Nakon uvoda, u radu se objašnjavaju osnovna obilježaja obiteljsko pravnih

¹ Hrabar, D., Hlača, N., Jakovac-Lozić, D., Korać-Graovac, A., Majstorović, I., Čulo – Margaletić, A., Šimović, I. Obiteljsko pravo, Zagreb: Narodne novine, 2021., str.4.

² Ustav Republike Hrvatske, Narodne novine, br. 56/90., 135/97., 113/00., 28/01., 76/10. i 5/14

³ Povelja EU o temeljnim pravima, Službeni list Europske unije, C 326, 26.10.2012

mjera. Naime, mjere obiteljskopravne zaštite predstavljaju izravnu intervenciju u obiteljski život, ali i vrlo važan mehanizam zaštite prava djeteta. Da bi mjere obiteljskopravne zaštite mogle postići cilj Obiteljski zakon jasno propisuje tko je nadležan za njihovo izricanje, komu se mogu izreći, u kojem vremenskom trajanju, postupak izricanja (načelo zakonitosti). Obiteljski zakon (dalje: ObZ)⁴ propisuje da mjere obiteljskopravne zaštite moraju biti razmjerne, redovno revidirane, privremene naravi te predstavljati najblažu intervenciju u obiteljski život. Nadalje se u radu obrađuje postupak izricanja mjera za zaštitu prava i dobrobiti djeteta, ovisno o tomu jesu li u nadležnosti centra za socijalnu skrb ili suda. Poseban naglasak je na represivnim mjerama za zaštitu prava i dobrobiti djeteta koje se izriču od strane suda ukoliko je već došlo do kršenja prava i dobrobiti djeteta. Kako bi se shvatila važnost zaštite prava djeteta kao najugroženijeg i najnemoćnijeg člana društva, ali ujedno i najvažnijeg člana o kojemu ovisi budućnost društvene zajednice, obrađene su i teme zaštite prava djeteta, Konvencije o pravima djeteta⁵ te položaja djeteta u obitelji. Naposljetku, posebna pažnja je posvećena slučajevima nasilja u obitelji.

Pravni odnos između roditelja i djece kao članova nuklearne obitelji određen je biološkom činjenicom potjecanjem djeteta od roditelja. No treba se pitati tko se smatra djetetom po obiteljskom pravu? U obiteljskom pravu pod pojmom dijete ponekad se smatra osoba koja nije punoljetna, a ponekad osoba koja je u krvnosrodničkom odnosu sa svojim roditeljima.⁶ „Zakon ne definira dijete iz praktičnih razloga, jer je vrlo jednostavno razlučiti odnosi li se pravna norma na dijete kao srodnika ili kao maloljetnika.“⁷ Kad govorimo o obiteljskom statusu djeteta tad govorimo o pripadnosti djeteta pojedinoj obitelji i bračnom odnosno izvanbračnom rođenju djeteta.⁸ No djeca koja su rođena u braku i izvan braka izjednačena su što implicira članak 14. Ustava Republike Hrvatske kao i Konvencija o pravima djeteta.⁹ Obiteljski status djeteta podrazumijeva i činjenicu da je dijete posvojeno.¹⁰

„No kroz povijest su se mijenjali i položaj djeteta u društvu, ali i pravna regulacija tog položaja. Na obespravljenost i manjak prava u djece kroz tisuće godina pravne povijesti ponajprije je utjecala činjenica njihove stvarne ovisnosti o odraslima, počesto o roditeljima, uz pomoć kojih su mogli odrasti i tada dobiti, osobito u slučaju muškaraca, pravni subjektivitet. U rimskome pravu je otac kao *pater familias* imao apsolutnu vlast nad djecom, koja se nazivala *patria potestas*, a obuhvaćala je : *ius vitae ac*

⁴ Obiteljski zakon, Narodne novine, br. 103/15, 99/19, 47/20, 49/23.

⁵ Konvencija o pravima djeteta, (Rezolucija br. 44/25) od 20. studenog 1989., Službeni list SFRJ, br. 15/1990, Narodne novine – Međunarodni ugovori, br. 12/1993, 20/1997, 4/1998, 13/1998.

⁶ Hrabar, D., Hlača, N., Jakovac-Lozić, D., Korać-Graovac, A., Majstorović, I., Čulo-Margaletić, A., Šimović, I., Obiteljsko pravo, Zagreb: Narodne novine, 2021., str. 183.

⁷ *Ibid.*, str. 183.

⁸ *Ibid.*, str. 112.

⁹ *Ibid.*

¹⁰ *Ibid.*, str. 113.

necis (pravo odlučivanja o životu i smrti djeteta putem kažnjavanja ili ubijanja djece ili izlaganja novorođenčeta) *ius vendendi* (pravo prodaje djece) te *ius vindicandi* (pravo oca da traži izručenje djeteta od trećih). Dijete je bilo pod potpunom vlašću oca, bez ikakvih prava. U srednjem vijeku dolazi do poboljšanja u položaju djece, zabranjuju se ubojstvo te prodaja i napuštanje djeteta. Tijekom Francuske revolucije proglašila se formalna jednakost svih, no to se nije odnosilo na djecu. Tek, u 20. stoljeću se pojavljuju prve naznake uređenja pravnog položaja djeteta. Može se lako zaključiti da se sa razvojem društva poboljšava i položaj djeteta.“¹¹

2. Pojam represivnih mjera za zaštitu prava i dobrobiti djeteta

Zajednički život roditelja i njihove djece koji je utemeljen na prirodnoj krvnosrodničkoj vezi te prožet snažnim emocijama jest najprirodniji, ali i najprihvatljiviji oblik odrastanja za svako dijete. Ljubav, sigurnost, potporu koji su svakome djetetu potrebni tijekom odrastanja može u potpunosti pružiti jedino obitelj, no postoje i iznimke. U određenim situacijama obitelj koja bi trebala biti najsigurnije mjesto za svako dijete postaje mjesto na kojemu se ugrožavaju ili krše prava djeteta, te se dijete izlaže opasnostima po svoj razvoj, sigurnost ili čak i zdravlje i život.

Ukoliko se dogodi da roditelj/i ne izvršavaju svoje dužnosti, prava te odgovornosti prema svome djetetu, država putem pravnog sustava pruža zaštitu djeci kroz provedbu **mjera za zaštitu djece**. Kao opća pretpostavka za izricanje mjera za zaštitu prava i dobrobiti djeteta postavlja se povreda i/ili ugroza djetetovih prava i dobrobiti koja je utvrđena stručnom procjenom (čl. 131. ObZ). Smatra se da su djetetova prava ugrožena odnosno da nije još došlo do povrede kad roditelji djetetu ne pružaju odgovarajuću i dostatnu skrb. „Skrb o djetetu ugrožena je kad je neodgovarajuća, znači nedostatna i neprimjerena ili ako dijete ima psihosocijalne poteškoće koje se vide u ponašanju djeteta, emocionalnim problemima, problemima u školi i drugim problemima odrastanja.“¹² Djetetova prava smatraju se ugroženima i ukoliko postoji vjerojatnost nastanka psihosocijalnih poteškoća.¹³

¹¹ Hrabar, D., Prava djece multidisciplinarni pristup, Zagreb, Pravni Fakultet, 2021., str. 18-19.

¹² Hrabar, D., Obiteljsko pravo u sustavu socijalne skrbi, Zagreb, Narodne novine, 2019., str. 185.

¹³ Hrabar, D., Hlača, N., Jakovac-Lozić, D., Korać-Graovac, A., Majstorović, I., Čulo Margaletić, A., Šimović, I. Obiteljsko pravo, Zagreb: Narodne novine, 2021., str. 246.

Neodgovarajuća skrb jest ona koja ne korespondira s djetetovim potrebama, međutim do povrede djetetovih prava dolazi i kad skrb uopće ne postoji.¹⁴ Mjere za zaštitu djeteta koje će se primijeniti u svakom konkretnom slučaju moraju biti **privremene naravi**, jer njihov je primarni cilj vratiti ili uspostaviti ravnotežu unutar obitelji i na taj način omogućiti djetetu povratak ka roditeljima, naravno ukoliko je to u djetetovom najboljem interesu.¹⁵ Budući da se primjenom mjera za zaštitu prava i dobrobiti djeteta zadire u pravo na poštivanje obiteljskog života, koje je zajamčeno člankom 8. Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (dalje: EKLJP)¹⁶, mjera/e koje se izriču u svakom konkretnom slučaju trebale bi predstavljati **najblažu intervenciju u obiteljski život**. EKLJP u članku 8. stavku 2. određuje uvjete koji se moraju ispuniti da bi se dopustila intervencija javne vlasti u obiteljski život, a ti uvjeti su: da je intervencija koja se treba poduzeti u skladu sa zakonom, da ima legitiman cilj, te da je nužna u demokratskom društvu.¹⁷ Za svaku mjeru mora se prethodno zakonom jasno definirati njezin sadržaj, pretpostavke za izricanje, ovlaštenici za pokretanje postupka, postupak donošenja te vremensko trajanje, što se podrazumijeva prema načelu - **zakonitosti**. Mjere koje se izriču u svakom konkretnom slučaju moraju odgovarati stupnju ugroženosti djetetovih prava i dobrobiti - što se zahtijeva primjenom **načela razmjernosti**.¹⁸ Mjera koja se izriče smatrati će se razmjernom ukoliko se njome omogućuje zaštita prava i dobrobiti djeteta, a najmanje što je moguće se njome zadire u pravo roditelja na ostvarivanje roditeljska skrbi. Navedena obilježja mjera za zaštitu prava i dobrobiti djece proizlaze i iz Obiteljskog zakona kojim je određeno da mjere kojima se zadire u obiteljski život prihvatljive su ako su nužne te se njihova svrha ne može uspješno ostvariti poduzimanjem blažih mjera uključujući preventivnu pomoć, odnosno potporu obitelji (čl. 7. ObZ). Tijelo koje provodi postupak prilikom izbora mjere prikladne za zaštitu prava i dobrobiti djeteta dužno je voditi računa da se odredi ona mjera kojom se najmanje ograničava pravo roditelja na ostvarivanje skrbi o djetetu ako je takvom mjerom moguće zaštititi prava i dobrobit djeteta (čl. 128. ObZ)

¹⁴ ibid.

¹⁵ ibid., str. 241.

¹⁶ Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, Narodne novine – Međunarodni ugovori, br. 18/97, 6/99, 14/02, 13/03, 9/05, 1/06, 2/10, 13/17

¹⁷ Hrabar *et al.*, op. cit., bilj. 13., str. 242.

¹⁸ ibid., str. 224.

3. Obiteljskopравни i kaznenopravni aspekt

Ako sagledamo **obiteljskopравни aspekt** mjera za zaštitu djece, tada treba naglasiti da su one propisane ObZ-om te se primjenjuju na roditelje, iako se mjere iz nadležnosti centra za socijalnu skrb mogu odrediti i osobama kojima je povjerena svakodnevna skrb o djetetu (čl. 127. ObZ), s time da one prvenstveno služe kao mehanizam zaštite dječjih prava.

Osim iz aspekta obiteljskog prava mjere za zaštitu prava i dobrobiti djeteta mogu se razmatrati i iz kaznenopravnog aspekta. Dijete uživa poseban društveni, ali i pravni položaj. Posebnost djetetova položaja prvenstveno se ogleda u ovisnosti djeteta o odraslima, a u prvom redu o svojim roditeljima kao imateljima roditeljske skrbi. Iako dijete samim rođenjem postaje subjekt prava i stječe pravnu sposobnost, ono u emocionalnom, društvenom, zdravstvenom, financijskom pa čak i pravnom smislu (npr. ogleda se u potrebi zastupanja djece od strane roditelja, zbog djetetove poslovne nesposobnosti) ovisi o svojim roditeljima. Zato je vrlo važno da država putem pravnog sustava djeci uspije pružiti adekvatnu zaštitu njihovih prava. Ukoliko roditelj/i ne izvršavaju svoje dužnosti, prava i skrb pravni sustav mora pronaći način kako da zaštiti dijete i njegova prava. Način na koji pravni sustav izravno utječe na roditelje jest izricanjem mjera za zaštitu prava i dobrobiti djeteta. Međutim, primjenom mjera za zaštitu prava i dobrobiti djeteta ne utječe se samo na roditelje, nego se na taj način izravno utječe i na kvalitetu djetetovog života, upravo iz tog razloga treba biti vrlo oprezan pri njihovom izricanju i primjeni. Ipak, neke od mjera za zaštitu prava i dobrobiti djeteta imaju preventivnu svrhu. Tim se mjerama nastoji utjecati na postupanje roditelja prema djetetu tako da se prevenira nastanak štete po dijete i izricanje neke od represivnih mjera. Zaštita djece te sankcije za roditelje koji zanemaruju ili čak zlostavljaju svoje dijete tijekom povijesti su se mijenjale.

Na našem području su se mijenjali načini te razlozi za sankcioniranje roditelja koji su zlostavljali i zanemarivali svoju djecu. „U austrijskom Kaznenom zakonu iz 1852. godine, koji je važio na području Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, nalaze se u paragrafima 413. do 421. bića djela usmjerena na zaštitu djece i maloljetnika od zlostavljanja i iskorištavanja. Štoviše, tek kad je roditelj treći put zlostavljao dijete, nakon što su mu opomena i ukor kao sankcije prve i druge zlostave ostali bezuspješni, oduzimalo mu se dijete, a i tad je kazna strogo

zatvora od jednog do tri mjeseca uslijedila samo ako roditelj nije bio u mogućnosti platiti troškove uzdržavanja oduzetog mu djeteta na drugom mjestu.“¹⁹

4. Dioba i razlike između pojedinih vrsta mjera za zaštitu prava i dobrobiti djeteta

Danas mjere za zaštitu prava i dobrobiti djeteta mogu izricati centri za socijalnu skrb i sudovi. Da bi sam postupak izricanja mjera za zaštitu djeteta započeo potrebno je da nadležno tijelo dobije informaciju o ugrozi odnosno povredi djetetova prava. Svaki pojedinac ima obvezu kad sazna za povredu nekog djetetovog osobnog ili imovinskog prava da to prijavi centru za socijalnu skrb (čl. 132. st. 1. i 2. ObZ).²⁰ Međutim, osim centra za socijalnu skrb (dalje: CZSS) nasilje nad djetetom može se prijaviti i kaznenom ili prekršajnom sudu te policiji. Dužnost suda, državnog odvjetnika i policije je da u roku od 24 sata obavijeste CZSS koji je nadležan prema prebivalištu, odnosno boravištu djeteta o pokretanju postupka u vezi s povredom nekog djetetovog prava ili o noćnim izlascima djeteta mlađeg od šesnaest godina (čl. 132. st. 4. ObZ).²¹ CZSS je dužan odmah po primitku obavijesti ispitati slučaj i poduzeti mjere za zaštitu djetetovih prava te o tome obavijestiti podnositelja prijave. Ovakva suradnja državnih tijela omogućuje da se mjere za zaštitu prava i dobrobiti djeteta izreknu i neovisno o ishodu određenog kaznenog ili prekršajnog postupka koji je u tijeku. Osobito je potrebno da se prijavi tjelesno ili duševno nasilje, spolna zlouporaba, zanemarivanje ili nehajno postupanje, zlostavljanje ili izrabljivanje djeteta. Iako postoji dužnost svakog da prijavi ugrozu odnosno povredu prava djeteta, onaj tko to ne učini neće biti sankcioniran pa možemo reći da se radi o moralnoj, a ne pravnoj obvezi.²² Prilikom vođenja postupka za izricanje mjera za zaštitu djeteta postoji obveza roditelja odnosno drugih osoba koje skrbe za dijete da surađuju sa CZSS-om. Da bi CZSS mogao donijeti pravilnu odluku mora isprva biti upoznat sa činjeničnim stanjem. Činjenice koje su najvažnije za pravilno postupanje centra za socijalnu skrb odnose se na obiteljske prilike. Tako se djelatnicima CZSS-a mora omogućiti

¹⁹ Hirijan, F., Singer, M., Komentar zakona o sudovima za mladež i kaznenih djela na štetu djece i maloljetnika. Zagreb. Nakladni zavod Globus, 2002, str. 23.

²⁰ Hrabar, D. Obiteljsko pravo u sustavu socijalne skrbi, Zagreb, Narodne novine, 2019., str. 185.

²¹ ibid.

²² ibid.

uvid u stambene prilike, dati potrebne informacije o primanjima i imovini te na druge načine omogućiti kompletan uvid u prilike u kojima dijete živi.²³ Roditelji se prilikom postupaka koje provodi CZSS u svrhu utvrđivanja prilika u kojima dijete živi, nemaju pravo pozivati na zaštitu privatnosti. Da bi se spriječilo roditelje da promjenom mjesta prebivališta onemoguće intervenciju nadležnih tijela, oni su dužni prijaviti CZSS-u svaku promjenu mjesta stanovanja nakon izricanja mjere.²⁴

„Na temeljima Konvencije o ostvarivanju dječjih prava koja uređuje pravni položaj djeteta u različitim obiteljsko-pravnim situacijama, a u kojoj je središnje pravo – pravo djeteta na izražavanje mišljenja, a sa obzirom na izričitu izjavu Republike Hrvatske da će se ova Konvencija primjenjivati i u slučajevima izricanja mjera za zaštitu djece, obiteljski je zakonodavac izrijekom propisao pravo djeteta da sudjeluje u tim postupcima i da izrazi svoje mišljenje.“²⁵

Zakonodavac pravo sudjelovanja djeteta u postupku definira kroz iznošenje činjenica, predlaganje dokaza, podnošenje pravnih lijekova i poduzimanje drugih radnji u postupku ako je sposobno shvatiti značenje i pravne posljedice tih radnji. Zakonodavac odustaje od uvjeta koji postavlja Konvencija o ostvarivanju dječjih prava da bi dijete moglo sudjelovati u postupku, a to je zrelost djeteta. Uvjet koji se kumulativno postavlja zrelosti djeteta je djetetova dob, dijete mora navršiti 14 godina, međutim u praksi centar za socijalnu skrb sasluša i djecu mlađu od 14 godina.²⁶ U postupku koji se provodi pred sudom radi izricanja mjera za zaštitu prava i dobrobiti djeteta, djetetu se imenuje posebni skrbnik. Također, zakon omogućuje i drugim osobama koje su važne u djetetovu životu da budu saslušane u postupku određivanja mjera za zaštitu prava i dobrobiti djeteta. Rješenja koja nudi Europska konvencija o ostvarivanju dječjih prava²⁷ anticipirana su u hrvatsko obiteljsko zakonodavstvo već od 2003. godine.

„Postupovna se prava tako mogu odrediti na nekoliko razina. Ponajprije, kao opći zahtjev, dijete ima pravo biti obaviješteno i ima pravo izraziti svoje mišljenje u postupku. Dijete, nadalje, ima pravo tražiti da mu se imenuje poseban zastupnik u postupcima koji se na nj odnose. Konačno, valja spomenuti i dodatna postupovna jamstva kao što su traženje

²³ Ibid., str. 186.

²⁴ Ibid.

²⁵ Ibid.

²⁶ Ibid.

²⁷ Europska konvencija o ostvarivanju dječjih prava, Narodne novine – Međunarodni ugovori, br. 1/2010.

pomoći primjerene osobe sukladno vlastitom izboru djeteta. Spoznaju koju, međutim, nikad ne smijemo smetnuti s uma jest da je izražavanje vlastitog mišljenja djeteta u stvarima koje ga se tiču pravo djeteta, a nipošto njegova dužnost. Odgovornost društva i države jest omogućiti okruženje u kojem će dijete to pravo moći ostvarivati, no odluka mora biti na odraslima jer u suprotnom suočavamo dijete sa izazovima koje ne može samo prevladati te s toga ne smije niti biti dovedeno u takvu situaciju.²⁸

Obiteljski zakon sukladno člancima 129. te 135. razlikuje mjeru izdvajanja djeteta iz obitelji od mjere žurnog izdvajanja i smještaja djeteta izvan obitelji koju izriče centar za socijalnu skrb. Izdvajanje djeteta iz obitelji određuje se samo ako niti jednom blažom mjerom nije moguće zaštititi prava i dobrobit djeteta.²⁹ Pod izdvajanjem djeteta iz obitelji smatra se svaka mjera na temelju koje se dijete izdvaja iz obitelji te se smješta kod osobe koja zadovoljava pretpostavke za skrbnika, udomiteljske obitelji, ustanovu socijalne skrbi ili kod druge fizičke ili pravne osobe koja obavlja djelatnost socijalne skrbi. Izdvajanje djeteta iz obitelji događa se prilikom provođenja mjere žurnog izdvajanja i smještaja djeteta izvan obitelji, mjere oduzimanja roditelju prava na stanovanje sa djetetom. Bilo bi upitno da je zakonodavac moguće izdvajanje predvidio i za slučaj najteže mjere – lišenja prava na roditeljsku skrb u kojim se slučajevima roditelji najteže ogrešuju o svoje roditeljske dužnosti i odgovor.³⁰ Svrha izdvajanja djeteta iz obitelji mora biti prvenstveno zaštititi djetetov život, zdravlje i razvoj. Svrha mjere izdvajanja iz obitelji također je i stvoriti uvjete za ponovni povratak djeteta u obitelj. Mjera izdvajanja djeteta iz obitelji ne smije trajati duže nego što je to nužno da bi se zaštitila prava i dobrobit djeteta, te mora biti redovni preispitivana.³¹ Za vrijeme koje je dijete izdvojeno iz obitelji roditelji imaju pravo da im se pruži potreban pomoć kako bi se otklonili uzroci koji su doveli do izricanja odnosne mjere te kako bi se omogućio djetetov povratak u obitelj u skladu sa njegovom dobrobiti.³² Naime, ako uzmemo da se djetetov najbolji interes najlakše može ostvariti kroz obiteljski život sa roditeljima, što zagovara i Konvencija o pravima djeteta³³, tad mjeru izdvajanja djeteta iz obitelji moramo

²⁸ Hrabar, D., *Prava djece multidisciplinarni pristup*, Zagreb, Pravni fakultet, 2021., str. 48.

²⁹ Hrabar, D., Hlača, N., Jakovac-Lozić, D., Korać-Graovac, A., Majstorović, I., Čulo – Margaletić, A., Šimović, I. *Obiteljsko pravo*, Zagreb: Narodne novine, 2021., str. 245.

³⁰ *Ibid.*

³¹ *Ibid.*

³² *Ibid.*

³³ Konvencija o pravima djeteta, *Službeni list SFRJ – Međunarodni ugovori*, br. 15/90. Preuzeta u pravni poredak Republike Hrvatske na temelju odluke o objavljivanju mnogostranih međunarodnih ugovora, kojih je Republika Hrvatska stranka na temelju notifikacije o sukcesiji, *Narodne novine – Međunarodni ugovori*, br. 12/93.

shvatiti kao vrlo ozbiljnu represivnu mjeru koja jasno predstavlja ozbiljnu intervenciju u obiteljski život. Stoga intervencija u obiteljski život će biti dopuštena samo ukoliko je nužna kako bi se zaštitio djetetov interes. „Zaštita obiteljskog života građana od proizvoljnog miješanja javnih tijela (sudova, socijalnih službi i drugog) u obiteljski život temeljni je cilj čl. 8. EKLJP-a. Izdvajanje djece iz obitelji je u tom kontekstu najdrastičniji primjer miješanja države u obiteljski život djeteta i njegovih roditelja. Radi ozbiljnosti ovakvog miješanja države u obiteljski život građana, ESLJP je u svojoj praksi razvio niz načela temeljem kojih se preispituju odluke i postupanja državnih tijela u vezi s izdvajanjem djeteta iz obitelji. Preispitivanje tih odluka nacionalnih tijela znači ispitivanje opravdanosti takva miješanja države u obiteljski život, a opravdanje postoji samo u slučajevima u kojima je ono bilo nužno za zaštitu interesa djeteta.“³⁴

Europski sud za ljudska prava (dalje: ESLJP) je kroz svoju praksu razvio test za ocjenu opravdanosti miješanja državnih vlasti u obiteljski život izdvajanjem djeteta radi zaštite prava i interesa djeteta. Testom kojim se provjerava opravdanost miješanja državnih vlasti u obiteljski život ispituje se mogućnost povrede članka 8. EKLJP-a. Kako bi se proveo navedeni test potrebno je da se provede stručna i precizna analiza različitih faktora u procesu zaštite djece. Faktori koje je potrebno analizirati su sljedeći: razloge izdvajanja djece iz obitelji, povjeravanje djece na skrb izvan obitelji, održavanje veze između roditelja i djece u okolnostima odvojenog života, mjere usmjerene povratku djeteta u obitelj i pitanje pravičnosti same procedure.³⁵ EKLJP u članku 8. stavku 1. određuje kako svi imaju pravo na poštivanje privatnog i obiteljskog života te doma i dopisivanja, te stavkom 2. određuje kako se javna vlast neće miješati u ostvarivanje tog prava osim ako je to u skladu sa zakonom te ukoliko je nužno u demokratskom društvu radi interesa državne sigurnosti, javnog reda i mira, ili gospodarske dobrobiti zemlje, te radi sprečavanja nereda ili zločina, radi zaštite zdravlja ili morala ili radi zaštite prava i sloboda drugih. Pravo na privatnost, obiteljski život, dom i dopisivanje smatraju se kvalificiranim konvencijskim pravima što znači da se mogu ograničiti samo iz razloga koji su pobrojani stavkom 2. članka 8.³⁶ Nasuprot pravima koja su zajamčena člankom 8. EKLJP-a stoji obveza države da se suzdrži od miješanja u obiteljski život te da poduzme odgovarajuće mjere kako bi građanima omogućila da neograničeno ostvaruju

³⁴ Rešetar, B., Grigić, N., Smjernice za izdvajanje djece iz obitelji u praksi Europskog suda za ljudska prava (I. dio), Pravo i porezi, 2019., 4., str. 81.

³⁵ *ibid.*

³⁶ *ibid.*, str. 82.

svoje pravo. Test opravdanosti miješanja u obiteljski život ili test opravdanosti izostanka mjere kojom se štiti pravo na obiteljski život provodi se u dva koraka. ESLJP u prvom koraku prilikom ocjenjivanja zahtjeva građana kojim tvrde da je došlo do povrede njihova prava na obiteljski život procjenjuje može li se navedeno pravo svrstati pod pojam „obiteljski život“ u smislu EKLJP-a. Drugim korakom utvrđuje se da li određeno postupanje državnih tijela predstavlja miješanje države u obiteljski život.³⁷ Ukoliko se utvrdi da poduzeto postupanje državnih tijela doista predstavlja miješanje države u obiteljski život tad se provodi test opravdanosti takva miješanja. Prilikom provođenja testa opravdanosti miješanja ESLJP mora utvrditi: *je li miješanje države u obiteljski život bilo u skladu sa zakonom, je li za takvo miješanje postojala legitimna svrha te je li miješanje države u obiteljski život bilo nužno u demokratskom društvu.*³⁸

Prvenstveno da bi se miješanje države u obiteljski život smatralo opravdanim ono mora biti propisano zakonom koji na taj način predstavlja pravnu osnovu za postupanje, ali i zaštitu građana od proizvoljnog postupanja državnih tijela. Nadalje da bi se miješanje države u obiteljski život smatralo opravdanim mora imati legitimnu svrhu, a to su u ovom slučaju zaštita prava i sloboda drugih (djece) ili zaštita zdravlja i morala (djece). Ta legitimna svrha mora postojati u vrijeme izricanja mjere. Kako bi se proveo test opravdanosti miješanja države u obiteljski život uz prethodno navedena dva pitanja, potrebno je odgovoriti na pitanje da li je u trenutku poduzimanja određene radnje koja predstavlja intervenciju u obiteljski život postojala nužnost takovog postupanja u demokratskom društvu.³⁹ Razlozi za izdvajanje djeteta iz obitelji moraju biti relevantni i dostatni. Smatrat će se da je određena intervencija bila nužna ukoliko odgovara društvenoj potrebi, pri čemu određena mjera mora biti proporcionalna legitimnoj svrsi koja se želi postići.⁴⁰ Da bi se nužnost intervencije u obiteljski život ustanovila mora se provesti sveobuhvatna i stručna procjena u svakom konkretnom slučaju. U području mjera za zaštitu prava i interesa djece granica procijene nacionalnih tijela su vrlo široke. Mjera izdvajanja djeteta iz obitelji smatrati će se nužnom ukoliko se niti jednom blažom mjerom nije mogao postići legitiman cilj – zaštite zdravlja, razvoja i interesa djeteta.

³⁷ Ibid.

³⁸ Ibid., str. 83.

³⁹ Ibid.

⁴⁰ Ibid.

Svaka obiteljskoppravna mjera kojom se izdvaja dijete iz obitelji predstavlja ozbiljnu intervenciju u obiteljski život. Intervencija u obiteljski život dopuštena je ukoliko se na taj način ostvaruje najbolji interes djeteta. Da bi intervencija koja se poduzima bila u najboljem interesu djeteta mora se stručno i precizno procijeniti obiteljska situacija u kojoj dijete živi. Smatra se da će obiteljsku situaciju najbolje moći procijeniti nadležna nacionalna tijela, upravo zato se nacionalnim tijelima daje široku slobodu u postupanju prilikom izricanja obiteljskopravnih mjera. Nadležna nacionalna tijela imaju zadaću da i nakon izricanja neke od mjera kojom se izdvaja dijete iz obitelji prate obiteljsku situaciju, odrede način na koji će dijete ostvarivati odnose s roditeljima te učine što je potrebno kako bi se dijete moglo vratiti u obitelj. ESLJP je rijetko ustvrdio da je došlo do povrede prava na obiteljski život samim izricanjem neke od mjera kojom se izdvaja dijete iz obitelji. Međutim, ESLJP je u mnogim predmetima ustvrdio da je ipak došlo do povrede prava na obiteljski život od strane nacionalnih tijela prilikom odlučivanja o drugim bitnim pitanjima vezanim uz izdvajanje djeteta iz obitelji, pitanjima kontakata roditelja i djeteta, trajanja mjere, smještaja djeteta.⁴¹

Tijekom svog rada ESLJP donio je mnoge presude koje se odnose na zaštitu obiteljskog života, ali pojedine od njih bile su ključni temelj za kasnije predmete o kojima će se odlučivati. „Prva takva presuda bila je donesena u predmetu Olsson protiv Švedske br. 1. Supružnici Olsson švedski su državljani koji su u braku dobili troje djece – Stefana, Helenu i Thomasa. Socijalna služba na sastanku koji se proveo u rujnu 1980. godine uz prisutnost stranaka donosi odluku da djeca trebaju biti izdvojena iz obitelji i smještena pod javnu skrb. Domaći sud 1982. godine potvrđuje odluku socijalne službe o odbijanju zahtijeva roditelja da se javna skrb nad djecom prekine te da se djeca vrate u obitelj. Roditelji se obraćaju ESLJP navodeći kako odluka o izdvajanju djece iz obitelji te odbijanje zahtijeva da se skrb nad djecom prekine i da se djeca vrate u biološku obitelj predstavlja kršenje članka 8. Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda.“⁴² ESLJP u svojoj odluci naglašava kako nadležna nacionalna tijela imaju široku slobodu u odlučivanju prilikom izricanju mjera za zaštitu prava i dobrobiti djeteta. Izravan uvid u obiteljske prilike te neposredan kontakt s strankama omogućavaju nadležnim nacionalnim tijelima da na temelju stručne procijene odrede koju mjeru za zaštitu djeteta treba izreći. „Prvenstveno, u predmetu Olsson protiv

⁴¹ Rešetar, B., Grigić, N., Smjernice za izdvajanje djece iz obitelji u praksi Europskog suda za ljudska prava (I.dio), Pravo i porezi, 2019., 5, str. 83.

⁴² Ibid., str. 86.

Švedske br. 1 mjera izdvajanja djece iz obitelji kojom je učinjena intervencija u obiteljski život poduzeta je u cilju zaštite interesa djece, što nije sporno. Ono što jest sporno to je primjerenost konkretne mjere u ovom slučaju.⁴³ Naime, u svakom konkretnom slučaju izdvajanja djeteta iz obitelji polazi se od pretpostavke da je upravo obitelj najpoželjnije okruženje za odrastanje djeteta. No, izdvajanje djeteta iz obitelji poduzima se s ciljem da se obiteljske prilike poboljšaju za vrijeme dok je dijete izdvojeno i da se stvore uvjeti za povratak djeteta u obitelj. Smatrati će se da je mjera izdvajanja iz obitelji primjerena samo ako roditelji postupaju suprotno najboljem interesu djeteta. Dijete se nikad ne smije izdvojiti iz biološke obitelji samo zato što bi mu negdje drugdje bilo bolje. Sam ESLJP u svojoj odluci naglašava kako nije sud četvrtog stupnja već sud čija je zadaća ispitati pravilnost postupanja nadležnih nacionalnih tijela u skladu sa čl. 8. Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda. Kako poduzimanje mjere izdvajanja djeteta nema samo učinak na roditelje već i na dijete, donošenje odluke o izdvajanju djeteta iz obitelji od nadležnog tijela mora biti detaljno obrazloženo. U obrazloženju se jasno moraju navesti razlozi koji su doveli do izricanja konkretne mjere te objašnjenje zašto izricanje neke druge mjere ne bi u konkretnim slučaju adekvatno zaštitilo interese djeteta.⁴⁴ Nadalje, u predmetu Olsson protiv Švedske br. 1 sud jasno određuje da nacionalna tijela koja odlučuju moraju balansirati između suzdržavanja od intervencije u obiteljski život i potrebe poduzimanja mjere izdvajanja djeteta iz obitelji. Ali kako bi se postigao balans središnje mjesto mora imati zaštita djece od zlostavljanja i zanemarivanja, a osobito ukoliko su zdravlje i razvoj djece u obitelji ugroženi“.U slučaju Olsson protiv Švedske br. 1 odluka nadležnih nacionalnih tijela bila je opravdana nizom ozbiljnih argumenata tako da miješanje u obiteljski život ne predstavlja povredu čl. 8. EKLJP-a.⁴⁵ Roditelji su se također žalili na udaljenost djece kako međusobno tako i u odnosu na roditelje. Djeca su međusobno bila udaljena više od 900 km. I kad je opravdano izreći mjeru izdvajanja djece iz obitelji i tad nadležna tijela moraju voditi računa o tome da se kontakti između članova obitelji nastave, te da odnosna mjera bude samo privremena i da se poduzme sve kako bi se omogućio povratak djece u obitelj. ESLJP u

⁴³ Ibid.

⁴⁴ Ibid.

⁴⁵ Ibid., str. 86.

slučaju Olsson protiv Švedske br. 1 odlučio je da implementacija odluke o povjeravanju djece socijalnoj skrbi, a ne sama odluka o izdvajanju djece, predstavlja povredu čl. 8 EKLJP-a.⁴⁶

Slučaj Olsson protiv Švedske br. 2 jest nastavak prethodnog slučaja. Nacionalni sud godine 1987. naređuje prestanak socijalne skrbi za Stefana, ali ne i za Helenu i Thomasa. Žalbeni sud u lipnju 1987. godine odlučuje da se socijalna skrb prekine i za Helenu i Thomasa jer više ne postoje razlozi za provedbu te mjere. Nakon samo nekoliko dana od donošenja spomenute odluke socijalna je služba zabranila izdvajanje Helen i Thomasa iz njihovih udomiteljskih obitelji i povratak u biološku obitelj. Tu odluku socijalne službe potvrdili su švedski sudovi te je odluka o udomiteljskoj skrbi nekoliko puta bila produljivana.⁴⁷ Godine 1991. švedski sud je udomiteljima dodijelio skrbništvo nad Helenom i Thomasom, nakon toga roditelji se obraćaju ESLJP-u koji u svojoj odluci ističe kako je zabrana povratka djece iz udomiteljske u biološku obitelj ozbiljno miješanje u obiteljski život, no ono je ipak učinjeno u skladu sa švedskim zakonom. Kad je riječ o održavanju kontakata između roditelja i djece, ESLJP je utvrdio povredu čl. 8. EKLJP-a u razdoblju do 1. srpnja 1990. kad na snagu stupa novi zakon, nakon čega je mjera ograničavanja kontakata postala zakonita.⁴⁸ Zabrana povratka Helen i Thomasa u biološku obitelj treba biti sagledana iz okolnosti u kojima su udomitelji o njima skrbili dulje vrijeme. Djeca su postala privržena svojim udomiteljskim obiteljima, te pokazala tjeskobu na mogućnost povratka u biološku obitelj. Tako je ESLJP zaključio da je miješanje državnih vlasti u obiteljski život bilo nužno u navedenom slučaju, i samim time nije došlo do povrede čl. 8. EKLJP-a kako u vezi sa zabranom povratka djece roditeljima tako niti sa ograničavanjem kontakata nakon 1. srpnja 1990.⁴⁹

Sljedeći slučaj koji je vrlo važan temelj za donošenje odluka o izdvajanju djeteta iz obitelji jest Johansen protiv Norveške. Gospođa Johansen sa šesnaest godina pobjegla je od kuće, a već sljedeće godine rodila je sina. Neko vrijeme majka i sin žive s čovjekom koji ih je zlostavljao te je socijalna služba pomogla majci u podizanju djeteta, međutim majka se sukobila sa socijalnim radnikom.⁵⁰ Godine 1989, sin je izdvojen iz obitelji i stavljen pod socijalnu skrb, no 1990. godine dijete je vraćeno majci i od tad živi sa majkom. U prosincu

⁴⁶ Ibid.

⁴⁷ Ibid.

⁴⁸ Ibid.

⁴⁹ Ibid., str. 87.

⁵⁰ Ibid., Slučaj Johansen protiv Norveške, zahtjev broj 17383/90, presuda od 07. kolovoza 1996.

1989. gospođa Johansen rodila je kći koja joj je bila oduzeta.⁵¹ Majka se žalila, ali sud je potvrdio odluku socijalne službe. Godine 1990. majka je pokrenula postupak pred nacionalnim sudom zahtijevajući da se odluka o izdvajanju djeteta ukine te da joj se kći vrati. Godine 1991. nacionalni sud potvrdio je odluku o izdvajanju djeteta i povjeravanju djeteta socijalnoj skrbi. Majka se sa zahtjevom obratila ESLJP-u. Majka zahtijeva od suda da utvrdi kako je navedeno postupanje nacionalnih tijela protivno čl. 8. EKLJP-a. ESLJP je zauzeo nekoliko važnih stajališta u svojoj odluci u predmetu Johansen protiv Norveške. Naglasio je u svojoj odluci kako njegova zadaća nije zamijeniti odluke nacionalnih tijela o izdvajanju djeteta iz obitelji nego samo provjera ispravnosti takve odluke sa obzirom na poštivanje odredbi ELJKP-a. Također u odnosnom predmetu ESLJP zauzima jasno stajalište kako najbolji interes djeteta mora biti od krucijalnog značenja u svakom pojedinom slučaju. Na kraju, ističe kako roditelji ne mogu štiti svoje pravo na obiteljski život zajamčeno čl. 8 EKLJP-a na uštrb djetetovog zdravlja i razvoja.⁵²

ESLJP u predmetu Venema protiv Nizozemske jasno je zauzeo stav o tomu na koji način roditelji trebaju biti uključeni u postupak donošenja odluke o izdvajanju djeteta iz obitelji.⁵³ Naime, roditelji moraju biti pravodobno i pravilno informirani o poduzimanju mjera za zaštitu djece kako bi im se omogućilo sudjelovanje u postupku. Naravno, ponekad se roditelje ipak neće informirati o poduzimanju hitnih mjera, ali samo ukoliko bi predstavljali opasnost za dijete te se na taj način štiti djetetov najbolji interes. Također postoje situacije gdje sudjelovanje roditelja u postupku nije moguće ili korisno, ukoliko se ne zna gdje su ili su mentalno bolesni. Nadalje, važno je napomenuti da ukoliko u postupku sudjeluju ranjive osobe (npr. osobe s invaliditetom), državna tijela imaju zadaću pružiti im pojačanu zaštitu u vidu odvjetnika ili skrbnika kako bi im omogućila ravnopravno sudjelovanje u postupku. ESLJP zalaže se za to da se roditeljima dade mogućnost da iznesu svoje mišljenje prije donošenje privremene odluke.⁵⁴

ESLJP je sam kroz bogatu praksu razvio određena materijalnopravna te procesnopravna načela.

⁵¹ Ibid., str. 88

⁵² Ibid.

⁵³ Rešetar, B., Grigić, N., Smjernice za izdvajanje djece iz obitelji u praksi Europskog suda za ljudska prava (II.dio), Pravo i porezi, 2019., 5, str. 102., Slučaj Venema protiv Nizozemske, zahtjev broj 35731/97, presuda od 17. prosinca 2002.

⁵⁴ Ibid.

Materijalnopravna načela određuju⁵⁵:

- a) Djeca se iz obitelji ne smiju izdvajati samo zato što bi im u drugim oblicima skrbi bilo bolje nego sa roditeljima ili zbog loše socio-ekonomske situacije roditelja. Kao primjer možemo uzeti stajališta ESLJP-a utvrđena u presudi o predmetu R.M.S. protiv Španjolske.⁵⁶
- b) Centri za socijalnu skrb dužni su poduzeti druge blaže mjere, prije određivanja mjere izdvajanja djeteta iz obitelji. Mjera izdvajanja djeteta iz obitelji smatrat će se opravdanom samo ukoliko blaže mjere nisu postigle legitiman cilj – zaštite prava i interesa djeteta.
- c) ESLJP priznaje nacionalnim tijelima široke granice slobodne procijene prilikom postupanja u postupku izdvajanja djeteta iz obitelji. Takva mogućnost široke diskrecijske ocijene nacionalnih tijela u postupanju opravdana je zbog neposrednog uvida u situaciju povodom koje se vodi postupak.
- d) Kao temeljno načelo u postupanju ESLJP-a povodom izdvajanja djeteta iz obitelji javlja se načelo najboljeg interesa djeteta. Prvenstveno se smatra da je u najboljem interesu djeteta život u obitelji sa roditeljima, zato je mjera izdvajanja djeteta iz obitelji privremene naravi te treba biti usmjerena na ispravljanje anomalija u obiteljskom životu djeteta i povratku djeteta u biološku obitelj, ali opet samo ako je to u najboljem interesu djeteta.
- e) Nastojanje državnih tijela da naposljetku izricanja mjere izdvajanja djeteta iz obitelji vrate dijete roditeljima, kao i pravo roditelja na život sa djetetom nije apsolutno.
- f) Tijekom provođenja mjere izdvajanja djeteta iz obitelji treba voditi računa o protoku vremena. Mjera izdvajanja djeteta treba biti privremena te stalno revidirana. Određene propuste koji nastanu protokom vremena u postupku mjere izdvajanja djeteta iz obitelji, kao što je gubitak veze djeteta sa roditeljima ESLJP ne može kasnije ispraviti.

⁵⁵ Rešetar, B., Grigić, N., Smjernice za izdvajanje djece iz obitelji u praksi Europskog suda za ljudska prava (II. dio), Pravo i porezi, 2019., 5, str. 107.

⁵⁶ Slučaj R.M.S. protiv Španjolske, zahtjev broj 28775/12, presuda od 18. rujna 2013.

Procesnopravna načela koje je ESLJP razvio tijekom svoje prakse su⁵⁷:

1. EKLJP ne sadržava izričite proceduralne zahtjeve koje bi se morali poštivati tijekom provođenja mjere izdvajanja djeteta izvan obitelji. Međutim, od nacionalnih tijela koja sudjeluju u postupku izdvajanja djeteta zahtijeva se da pravilno utvrde činjenično stanje na osnovu kojega je donesena odluka o izdvajanju djeteta.
2. Nacionalna tijela koja provode postupak izdvajanja djeteta iz obitelji moraju omogućiti svim strankama u postupku da ravnopravno sudjeluju. Ukoliko bi se određenim sudjelovanjem roditelja u postupku ugrozili interesi djeteta, takvo će se sudjelovanje spriječiti.
3. U postupku koji se vodi povodom izricanja mjere izdvajanja djeteta izvan obitelji, a u skladu sa načelom ravnopravnosti svih stranaka mora se posebno voditi računa o tome da se omogući ravnopravno sudjelovanje osobama koje su na neki način ranjive. Također, važno je da se i djeci omogući da izraze svoje mišljenje u postupku.
4. Kad ESLJP provodi test na temelju kojeg ocjenjuje je li miješanje države u obiteljski život bilo opravdano prema čl. 8. EKLJP-a tad analizira cjelokupni postupak koji se provodio povodom izricanja mjere izdvajanja djeteta iz obitelji.

4.1. Mjere u nadležnosti centra za socijalnu skrb

Mjere u nadležnosti centra za socijalnu skrb izriču se kad se roditelj/i ne pridržavaju svojih dužnosti i odgovornosti te na taj način ugrožavaju odnosno povređuju prava svog djeteta. Međutim, mjere u nadležnosti centra za socijalnu skrb mogu se izricati i osobama kojima je povjerena svakodnevna skrb o djetetu. U nadležnosti centra za socijalnu skrb su sljedeće mjere (čl. 134. ObZ):

- žurna mjera izdvajanja i smještaja djeteta izvan obitelji
- upozorenje na pogreške i propuste u ostvarivanju skrbi o djetetu
- mjera stručne pomoći i potpore u ostvarivanju skrbi o djetetu

⁵⁷ Ibid., str.108

- mjera intenzivne stručne pomoći i nadzora nad ostvarivanjem skrbi o djetetu

1. Žurna mjera izdvajanja i smještaja djeteta izvan obitelji

(Obiteljski zakon, čl. 135. - čl.139.)

Žurna mjera izdvajanja i smještaja djeteta izvan obitelji je mjera koja se izriče od strane nadležnog CZSS-a, ukoliko postoji opasnost za život, zdravlje ili dobrobit djeteta koji se mogu zaštititi samo izdvajanjem djeteta iz neposrednog okruženja.⁵⁸ CZSS može dijete izdvojiti od roditelja ili druge osobe kod koje se dijete nalazi (čl. 127. st. 4. ObZ). Povodom izricanja ove mjere CZSS donosi rješenje kojim odlučuje o privremenom smještaju djeteta kod druge osobe koja mora zadovoljavati uvjete za skrbnika, kod udomiteljske obitelji, ustanove socijalne skrbi, odnosno druge fizičke ili pravne osobe koja obavlja djelatnost socijalne skrbi. Rješenje o žurnom izdvajanju djeteta CZSS donosi po službenoj dužnosti, odnosno na prijedlog djeteta ili roditelja u upravnom postupku, a prilikom provođenja predmetne mjere može zahtijevati pomoć policije. CZSS može donijeti pismeno ili usmeno rješenje o žurnom izdvajanju djeteta. U formi usmenog rješenja odlučiti će onda kad je riječ o velikoj ugrozi djeteta. Nakon toga je CZSS dužan u roku od 72 sata roditelju ili drugoj osobi koja se skrbi o djetetu otpraviti rješenje u pismenom obliku. Sud će na prijedlog CZSS-a u izvanparničnom postupku donijeti rješenje o privremenom povjeravanju skrbi o djetetu drugoj osobi, udomiteljskoj obitelji, ustanovi socijalne skrbi, odnosno drugoj fizičkoj ili pravnoj osobi koja obavlja djelatnosti socijalne skrbi ili odrediti će koju drugu mjeru ukoliko je to potrebno. U roku od 72 sata od oduzimanja djeteta CZSS je dužan podnijeti odnosni prijedlog sudu neposredno ili u elektroničkom obliku. Sud je dužan donijeti rješenje o prijedlogu CZSS-a u roku od deset dana od pokretanja sudskog postupka. Ukoliko sud ne donese odluku u tom roku, mjera žurnog izdvajanja djeteta prestaje važiti. Iznimno, ukoliko sud ne donese odluku u zadanom roku, a i dalje postoji opasnost za život, zdravlje ili dobrobit djeteta, CZSS može produljiti trajanje mjere žurnog izdvajanja djeteta, ali najdulje za dodatnih osam dana od dana isteka trajanja mjere. Ukoliko se dogodi da sudac nije donio odluku o prijedlogu CZSS-a, centar je dužan u roku od 72 sata obavijestiti predsjednika suda o propustu da se donese odluka za zadanom roku. Mjera žurnog izdvajanja djeteta također će prestati ukoliko CZSS u roku od 72 sata od trenutka oduzimanja djeteta ne podnese sudu prijedlog da u

⁵⁸ Hrabar, D., Obiteljsko pravo u sustavu socijalne skrbi, Zagreb, Narodne novine, 2019., str. 187.

izvanparničnom postupku donese rješenje o privremenom povjeravanju skrbi o djetetu drugoj osobi, udomiteljskoj obitelji, ustanovi socijalne skrbi odnosno drugoj fizičkoj ili pravnoj osobi koja obavlja djelatnost socijalne skrbi. Mjera žurnog izdvajanja i smještaja djeteta izvan obitelji može trajati najdulje 15 dana od dana oduzimanja djeteta.

Prema podacima Ministarstva rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike u 2021. godini izrečeno je 359 žurnih mjera izdvajanja djeteta i smještaja djeteta izvan obitelji.⁵⁹

2. Upozorenje na pogreške i propuste u ostvarivanju skrbi o djetetu

(Obiteljski zakon čl. 139.)

Prema članku 139. ObZ-a ukoliko se jednom ili rijetko javljaju nedostaci u skrbi o djetetu, a posljedice za dijete su lakšeg karaktera CZSS će pismenim putem upozoriti roditelje na nedostatak u skrbi o djetetu. Prije izricanja mjere upozorenja na pogreške i propuste u ostvarivanju skrbi o djetetu CZSS će provesti savjetovanje s roditeljima i o tome sastaviti zapisnik. Roditelje može uputiti na zdravstvene, edukativne i druge stručne programe i usluge za potporu roditeljstva i razvoju djeteta. Cilj ove mjere jest roditeljima pomoći u brizi o djetetu te na taj način omogućiti djetetu kvalitetnije odrastanje. Bitno je da se svim roditeljima bez obzira na mjesto stanovanja omogući potrebna pomoć.

Prema podacima Ministarstva rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike u 2021. godini izrečeno je 1240 mjera upozorenja na pogreške i propuste u ostvarivanju skrbi o djetetu.⁶⁰

3. Stručna pomoć i potpora u ostvarivanju skrbi o djetetu

(Obiteljski zakon čl. 140 - 144.)

CZSS će izreći mjeru stručne pomoći i potpore u ostvarivanju skrbi o djetetu ukoliko roditelji nisu u stanju samostalno ostvarivati roditeljsku skrb u cijelosti ili djelomice, zbog određenih okolnosti bilo na strani roditelja ili na strani djeteta.⁶¹ Navedenu mjeru izreći će samo ukoliko je razvoj djeteta ugrožen, ali nikad ako su ugroženi život i zdravlje djeteta. Ukoliko su život i zdravlje djeteta ugroženi, mora doći do izricanja neke od mjera koja

⁵⁹<https://mrosp.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Socijalna%20politika/Odluke/Godisnje%20statisti%C4%8Dko%20i%20zvje%C5%A1%C4%87e%20za%202021.%20godinu.pdf>

⁶⁰ *Ibid.*

⁶¹ *Hrabar, D., Obiteljsko pravo u sustavu socijalne skrbi, Zagreb, Narodne novine, 2019., str. 188.*

obuhvaća izdvajanje djeteta iz obitelji. U rješenju o toj mjeri CZSS može uputiti roditelje i dijete da zatraže odgovarajuće liječenje, kao i da se uključe na odgovarajuće zdravstvene, obrazovne ili psihosocijalne programe.⁶² Nadalje, u rješenju može odrediti upućivanje djeteta u dom za djecu ili udomiteljsku obitelj, ali samo na ograničeno vrijeme – vikendom, u poludnevni ili cjelodnevni boravak.⁶³ Predmetno rješenje mora sadržavati svrhu određivanja mjere, vrijeme trajanja mjere, osobno ime voditelja mjere te upozorenje o pravnoj posljedici nesuradnje pri provođenju mjere. Pravna posljedica nesuradnje roditelja je određivanje druge mjere za zaštitu osobnih prava i dobrobiti djeteta od strane suda a na prijedlog CZSS. CZSS sudu može predložiti određivanje druge mjere za zaštitu i osobnih prava i dobrobiti djeteta u roku od 15 dana od isteka vremena na koje je mjera određena, odnosno odmah nakon što se pokaže roditelji nisu spremni prihvatiti pruženu pomoć i potporu. CZSS dužan je sudu, uz prijedlog za određivanje druge mjere, podnijeti i rješenje o određivanju mjere stručne pomoći i potpore u ostvarivanju roditeljske skrbi o djetetu te završno izvješće o provedenoj mjeri odnosno nesuradnji roditelja. O žalbi protiv rješenja o određivanju predmetne mjere odlučuje ministarstvo nadležno za poslove socijalne skrbi. Žalba ne odgađa izvršenje rješenja.

U roku od 30 dana od donošenja rješenja o određivanju mjere, CZSS će odrediti individualni plan i program provođenja mjere, s obzirom na vrstu stručne pomoći koja je potrebna. Roditelji i dijete, zajedno s CZSS-om surađuju u postizanju dogovora o načinu rada i sadržaju mjere. Mjera se određuje u neprekidnom trajanju od šest mjeseci do godine dana, a može se odrediti uvijek kad postoje opravdani razlozi, bez obzira na vrstu prethodno određene mjere.⁶⁴ Ako postoji opravdani razlog za to mjera stručne pomoći i potpore može se produžiti. Zakonodavac nije jasno naveo koliko puta se odnosna mjera smije produžiti niti u kojem vremenskom trajanju. Zanimljiv je primjer iz prakse u kojemu je roditeljima bila izrečena mjera stručne pomoći i potpore u ostvarivanju skrbi o djetetu, ali budući da se nedugo od izricanja mjere pokazalo kako ona neće moći na adekvatan način zaštititi dijete, roditeljima se izriče mjera intenzivne stručne pomoći i nadzora nad ostvarivanjem roditeljske skrbi.⁷ kolovoza 2019.No već 14. rujna 2019. voditeljica mjere u izvanrednom izvješću koje je sastavljeno zbog obiteljskog nasilja, predlaže izricanje strože mjere - mjere oduzimanja prava

⁶² Ibid.

⁶³ Ibid.

⁶⁴ Ibid.

na stanovanje s djetetom. Sud prihvaća prijedlog i izriče mjeru oduzimanja prava na stanovanje s djetetom. Naime iz ovog primjera je vidljivo koliko je važno da roditelji poštuju mjeru stručne pomoći i potpore u ostvarivanju skrbi o djetetu jer ukoliko se na taj način situacija u obitelji ne popravi doći će do izricanja neke od strožih mjera, a potom je moguće i izdvajanja djeteta iz obitelji.⁶⁵ Veliku važnost u provedbi ove mjere ima voditelj mjere kojeg će imenovati CZSS. Isti je dužan posjećivati obitelj i pružati potporu roditeljima i djetetu te jednom mjesečno dostavljati CZSS-u izvješće o provedbi mjere, a 15 dana prije isteka roka na koji je mjera određena izraditi i dostaviti CZSS-u završno izvješće o provedbi mjere.⁶⁶ Dužnost CZSS-a je da roditelje i dijete upozna sa završnim izvješćem, stručnom procjenom, kao i eventualnom potrebom poduzimanjem drugih odgovarajućih mjera za zaštitu osobnih prava i dobrobiti djeteta. Iznimno, dijete se neće upoznati sa završnim izvješćem, stručnom procjenom te potrebom poduzimanja drugih odgovarajućih mjera za zaštitu osobnih prava i dobrobiti djeteta ako bi to imalo posljedice za njegovo zdravlje i razvoj. Prije isteka godine dana od dana prestanka mjere stručne pomoći i potpore u ostvarivanju roditeljske skrbi o djetetu CZSS je dužan procijeniti obiteljske prilike te o tome sastaviti izvješće.⁶⁷

Prema podacima Ministarstva rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike u 2021. godini izrečeno je 2699 mjera stručne pomoći i potpore u ostvarivanju skrbi o djetetu.⁶⁸

4. Mjera intenzivne stručne pomoći i nadzora nad ostvarivanjem skrbi o djetetu (Obiteljski zakon čl. 145. - 148.)

Ukoliko je djetetov razvoj ozbiljno ugrožen, ali život i zdravlje djeteta u obitelji nisu ugroženi, a roditelji su spremni i sposobni u kraćem vremenu promijeniti svoje ponašanje kako bi se spriječilo izdvajanje djeteta iz obitelji, te su spremni poštivati jasne upute i omogućiti nesmetani nadzor nad skrbi o djetetu CZSS će roditeljima odrediti mjeru intenzivne stručne pomoći i nadzora nad ostvarivanjem skrbi o djetetu.⁶⁹ Predmetna mjera je

⁶⁵ <https://www.iusinfo.hr/sudska-praksa/USRH2020B2927AIII?HighlightQuery=mjera+stru%20c4%8dne+pomo%20c4%87i+i+potpore+u+ostvarivanju+skrbi+o+djetetu>

⁶⁶ Hrabar. D., Obiteljsko pravo u sustavu socijalne skrbi, Zagreb, Narodne novine, 2019., str.188.

⁶⁷ Ibid.

⁶⁸ <https://mrosp.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Socijalna%20politika/Odluke/Godisnje%20statisti%20C4%8Dko%20i%20zvje%20C5%A1%20C4%87e%20za%202021.%20godinu.pdf>

⁶⁹ Hrabar. D., Obiteljsko pravo u sustavu socijalne skrbi, Zagreb, Narodne novine, 2019, str. 189.

preventivne naravi jer se njenim izricanjem bitno ne ograničava sadržaj roditeljske skrbi, već se roditeljima nastoji pomoći u otklanjanju propusta te u odgoju djeteta. Na odlučivanje o mjeri intenzivne stručne pomoći i nadzora nad ostvarivanjem skrbi o djetetu, na odgovarajući se način primjenjuju odredbe ObZ-a koje se odnose na mjeru stručne pomoći i potpore u ostvarivanju skrbi o djetetu. Odredbe ObZ-a kojima se uređuje sadržaj rješenja o određivanju mjere stručne pomoći i potpore u ostvarivanju skrbi o djetetu, pravne lijekove protiv rješenja, dužnost voditelja mjere stručne pomoći i potpore u ostvarivanju skrbi o djetetu i centra za socijalnu skrb te predlaganje drugih mjera na odgovarajući način se primjenjuju na mjeru intenzivne stručne pomoći i nadzora nad ostvarivanjem skrbi o djetetu. Iako su mjera stručne pomoći i potpore u ostvarivanju skrbi o djetetu i mjera intenzivne stručne pomoći i nadzora nad ostvarivanjem skrbi o djetetu vrlo sličnog sadržaja, među njima postoje i bitne razlike. Naime da bi se izrekla mjera intenzivne stručne pomoći i nadzora nad ostvarivanjem skrbi o djetetu razvoj djeteta mora biti ozbiljno ugrožen te roditelji moraju pokazati spremnost promjene ponašanja u kraćem vremenu prema jasno dobivenim uputama i dopustiti provođenje nadzora nad skrbi djeteta, dok će se mjera stručne pomoći i potpore izreći kad razvoj djeteta jest ugrožen ali se ne mora raditi o ozbiljnoj ugrozi. Mjerom intenzivne stručne pomoći i nadzora nad ostvarivanjem skrbi o djetetu predviđeni su učestaliji posjeti i pojačana pomoć voditelja mjere, u odnosu na mjeru stručne pomoći i potpore u ostvarivanju skrbi o djetetu. Ovu mjeru provode stručnjaci CZSS-a ili drugi stručnjaci koje će u ovom slučaju CZSS imenovati za voditelje mjere.⁷⁰

Rješenje o mjeri intenzivne stručne pomoći i nadzora nad ostvarivanjem skrbi o djetetu prema članku 146. ObZ-a, mora sadržavati odredbe o učestalijim posjetima i pojačanoj pomoći voditelja mjere stručne pomoći te posljedicama koje mogu nastati zbog nepoštivanja uputa i neprihvatanja pomoći. Ovisno o razlozima zbog kojih se mjera intenzivne stručne pomoći i nadzora nad ostvarivanjem skrbi od djetetu određuje može trajati od tri do šest mjeseci. Mjera intenzivne stručne pomoći i nadzora može se odrediti višekratno ako se pokaže da postoje pozitivne promjene na strani roditelja te napredak na strani djeteta, ali najdulje u uzastopnom trajanju do godine dana.⁷¹ CZSS je dužan prije isteka godine dana od dana prestanka mjere intenzivne stručne pomoći i nadzora procijeniti obiteljske prilike te o tome sastaviti izvješće.

⁷⁰ Ibid.

⁷¹ Ibid.

Prema podacima Ministarstva rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike u 2021. godini izrečeno je 1380 mjera intenzivne stručne pomoći i nadzora nad ostvarivanjem skrbi o djetetu.⁷²

4.2. Mjere u nadležnosti suda

Ukoliko roditelj/i učine teže propuste u odgoju i skrbi o djetetu sud će im u izvanparničnom postupku izreći neku od ovih mjera (čl. 149. ObZ-a):

- privremeno povjeravanje djeteta drugoj osobi, udomiteljskoj obitelji ili ustanovi socijalne skrbi,
- zabrana približavanja djetetu,
- oduzimanje prava na stanovanje s djetetom i povjeravanje svakodnevne skrbi o djetetu drugoj osobi, udomiteljskoj obitelji ili ustanovi socijalne skrbi,
- povjeravanje djeteta s problemima u ponašanju radi pomoći u odgoju udomiteljskoj obitelji ili ustanovi socijalne skrbi,
- lišenje prava na roditeljsku skrb

1. Mjera privremenog povjeravanja djeteta drugoj osobi, udomiteljskoj obitelji ili ustanovi socijalne skrbi

(Obiteljski zakon, čl. 150. – čl. 154.)

Sud donosi rješenje o privremenom povjeravanju djeteta drugoj osobi, udomiteljskoj obitelji ili ustanovi socijalne skrbi, kao i o smještaju izvan obitelji u izvanparničnom postupku u dva slučaja.

Prvi slučaj: Ukoliko je dijete bilo od strane CZSS-a žurno izdvojeno iz obitelji i privremeno smješteno izvan obitelji jer je postojala opasnost za život zdravlje ili dobrobit djeteta. U slučaju izricanja mjere žurnog izdvajanja i smještaja djeteta izvan obitelji postoji obveza suradnje između CZSS-a i suda, koja se ogleda u obvezi centra da u roku od 72 sata od

⁷²<https://mrosp.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Socijalna%20politika/Odluke/Godisnje%20statisti%C4%8Dko%20i%20zvje%C5%A1%C4%87e%20za%202021.%20godinu.pdf>

oduzimanja djeteta mora neposredno ili elektroničkim putem dostaviti prijedlog o tome koja će osoba ubuduće skrbiti o djetetu. U prijedlogu CZSS nije dužan navesti adresu na kojoj bi se dijete smjestilo ukoliko istodobno predlaže sudu da donese odluku o zabrani ostvarivanja osobnih odnosa sa djetetom. O prijedlogu odlučuje sud u izvanparničnom postupku u roku od deset dana. Ako CZSS podnosi prijedlog kojim se pokreće sudski postupak onda je dužan uz prijedlog priložiti stručnu procjenu ugroženosti djeteta čime se nastoji ostvariti načelo žurnosti. Naime, u slučajevima u kojima se život i zdravlje djeteta dovode u opasnost ostankom u obitelji, vrlo je važno da reakcija nadležnih tijela bude brza zato su i propisani rokovi za postupanje nadležnih tijela kratki. Ipak, treba napomenuti de se sud samo posredno upoznaje s obiteljskim prilikama, iz procjene ugroženosti djeteta koje podnosi CZSS. Ukoliko sudski postupak iniciraju druge osobe tad je CZSS dužan stručnu procjenu izraditi na poziv suda u roku od osam dana.⁷³ Iz navedenog proizlazi da se CZSS istovremeno nalazi u ulozi stranke i pomoćnog sudskog tijela, iako se na taj način ostvaruju načelo ekonomičnosti i žurnosti ipak treba se upitati je li na dosljedan način osigurana nepristranost. Iako zakon ovlašćuje roditelje i dijete na pokretanje postupka, treba se upitati koliko se to u praksi stvarno događa. Naravno da roditelj koji dovodi život i zdravlje djeteta u pitanje neće sam pokrenuti postupak, također nije vjerojatno niti da će dijete pokrenuti postupak.

Drugi slučajevi: Ako se utvrdi da postoji opasnost za život i zdravlje djeteta, a u tijeku je obiteljska procjena i planiranje koju drugu mjeru treba odrediti kako bi se zaštitila djetetova osobna prava dobrobiti, te nije u najboljem interesu djeteta da se sačeka rezultat sveobuhvatne obiteljske anamneze.⁷⁴

Sud donosi rješenje o izricanju mjere privremenog povjeravanja djeteta na prijedlog djeteta, roditelja ili CZSS-a. Tim rješenjem mora odlučiti o smještaju djeteta, ali i ostvarivanju osobnih odnosa s djetetom, odnosno nadzoru ili zabrani ostvarivanja osobnih odnosa s djetetom ako je to sa obzirom na okolnosti slučaja potrebno i ako to predlaže roditelj, dijete ili centar za socijalnu skrb. ObZ u članku 152. određuje da sud mjeru privremenog povjeravanja djeteta može odrediti na trideset dana računajući od dana kad je mjera određena, a u posebno opravdanim okolnostima sud može na prijedlog djeteta, roditelja ili

⁷³ Hrabar, D., Hlača, N., Jakovac-Lozić, D., Korać-Graovac, A., Majstorović, I., Čulo – Margaletić, A., Šimović, I. Obiteljsko pravo, Zagreb: Narodne novine, 2021., str. 249.

⁷⁴ Ibid., str. 250.

CZSS-a mjeru produljiti za narednih trideset dana. Po vremenskom trajanju mjere možemo zaključiti da je ona izrazito privremene naravi, te da zahtijeva da se vrlo brzo donese odluka o daljnjem smještaju djeteta ali i o roditeljskoj skrbi. Važno je istaknuti dužnost CZSS-a da najkasnije pet dana prije isteka roka na koji je mjera određena izradi obiteljsku procjenu i dostavi je sudu neposredno ili elektroničkim putem zajedno s prijedlogom za donošenje druge mjere za zaštitu osobnih prava i dobrobiti djeteta ako je potrebno. Sud može mjeru privremenog povjeravanja i smještaja djeteta ukinuti i prije proteka trideset dana od dana određivanja mjere ako prestanu postojati razlozi zbog kojih je mjera određen ili na prijedlog roditelja, djeteta ili CZSS. Za rješavanje svakog pravnog problema vrlo je važno da pravo prati stvarno stanje stvari na koje se pravna norma primjenjuje, te da se omogući strankama i nadležnim tijelima da poduzmu pravne radnje, koje će biti u skladu sa novonastalom situacijom . Prema navedenom vidimo da zakonodavac dopušta da se mjera privremenog povjeravanja djeteta može i ukinuti ako nije više u skladu sa stvarnim stanjem stvari, što je izraz pravnog načela *rebus sic stantibus* (lat. dok stvari tako stoje). Načelo *rebus sic stantibus* ukazuje na mogućnost da se pravno rješenje koje se primjenjuje na određenu životnu situaciju, mijenja u skladu sa potrebama odnosne situacije. Za vrijeme dok traje mjera privremenog povjeravanja i smještaja djeteta roditelji imaju sva prava i dužnosti u ostvarivanju roditeljske skrbi, osim prava na stanovanje sa djetetom i sa time u vezi na svakodnevnu skrb o djetetu. Roditeljima također za vrijeme trajanja mjere pripada pravo na ostvarivanje osobnih odnosa sa djetetom, a ostvarivati će ga za to vrijeme na način određen sudskom odlukom.

Prema podacima Ministarstva rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike u 2021. godini izrečeno je 483 mjere privremenog povjeravanja djeteta drugoj osobi, udomiteljskoj obitelji ili ustanovi socijalne skrbi.⁷⁵

2. Mjera zabrane približavanja djetetu

(Obiteljski zakon, čl. 154. – čl. 155.)

Iako ObZ ne izrijeком navodi razloge za izricanje mjere zabrane približavanja djetetu, sud će na prijedlog djeteta, roditelja ili CZSS-a izreći odnosnu mjeru ukoliko roditelj, baka,

⁷⁵<https://mrosp.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Socijalna%20politika/Odluke/Godisnje%20statisti%C4%8Dko%20i%20zvje%C5%A1%C4%87e%20za%202021.%20godinu.pdf>

djed, sestra ili brat ili polusestra ili polubrat odnosno drugi srodnik koji ne stanuje sa djetetom te druge osobe koje su bile član obitelji, na neki način ugrožavaju djetetov razvoj te sigurnost.⁷⁶ Mjeru zabrane približavanja djetetu sud može izreći na nekoliko načina ovisno o obliku uznemiravanja radi kojeg se sama mjera izriče, tako sud može zabraniti:

- a) fizičko približavanje djetetu na određenim mjestima,
- b) približavanje do neke udaljenosti,
- c) uznemiravanje na drugi način (ukoliko npr. osoba kojoj se izriče mjera uznemiruje dijete uspostavljajući sa njime kontakt putem poziva, poruka, društvenih mreža),
- d) uhođenje.

Sud će o pokretanju postupka izricanja mjere zabrane približavanja izvijestiti CZSS ukoliko isti nije pokrenuo postupak, ali i dijete odnosno roditelja ukoliko oni nisu pokrenuli postupak.⁷⁷ Rješenje o izricanju mjere zabrane približavanja djetetu sud donosi u izvanparničnom postupku te ga dostavlja CZSS-u i policiji. Sud će odnosno rješenje donijeti bez odgode, a najkasnije u roku od petnaest dana od dana pokretanja postupka. Provjeru izvršavanja mjere zabrane približavanja djetetu provode policijski službenici za mladež policijske postaje nadležne prema mjestu na kojem se nalazi dijete, dok je CZSS dužan obavijestiti odgojno-obrazovnu ustanovu koju dijete pohađa o postojanju pravomoćne odluke o zabrani približavanja djetetu.⁷⁸

Prema podacima Ministarstva rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike u 2021. godini izrečeno je 43 mjere zabrane približavanja djetetu. Od toga prema oba roditelja mjera je izrečena u 4 slučaja. Odnosna mjera je samo prema majci u 2021. godini izrečena 12 puta, a samo prema ocu 23 puta.⁷⁹

3. Oduzimanje prava na stanovanje s djetetom i povjeravanje svakodnevne skrbi o djetetu

(Obiteljski zakon, čl. 155. – čl. 164.)

⁷⁶ Hrabar, D., Hlača, N., Jakovac-Lozić, D., Korać-Graovac, A., Majstorović, I., Čulo – Margaletić, A., Šimović, I. Obiteljsko pravo, Zagreb: Narodne novine, 2021., str. 250.

⁷⁷ Ibid.

⁷⁸ Ibid.

⁷⁹ <https://mrosp.gov.hr/UserDocImages/dokumenti/Socijalna%20politika/Odluke/Godisnje%20statisti%C4%8Dko%20i%20zvje%C5%A1%C4%87e%20za%202021.%20godinu.pdf>

Ukoliko na temelju obiteljske procjene CZSS-a bude utvrđeno da bi za dijete ostanak ili povratak u obitelj predstavljao opasnost za život, zdravlje ili razvoj sud će u izvanparničnom postupku donijeti rješenje o izricanju mjere oduzimanja prava na stanovanje s djetetom i povjeravanje svakodnevne skrbi o djetetu drugoj osobi udomiteljskoj obitelji ili ustanovi socijalne skrbi.⁸⁰ Iz ObZ-a proizlazi da se izricanjem svake pojedine mjere za zaštitu djeteta nastoji otkloniti pogreške u roditeljskoj skrbi i zaštitu prava i dobrobit djeteta te ponovno uspostaviti ravnotežu unutra obitelji. Ukoliko ranije određena mjera za zaštitu djeteta ne dovede do željenih promjena sud može izreći mjeru oduzimanja prava na stanovanje sa djetetom i povjeriti svakodnevnu skrb o djetetu drugoj osobi, udomiteljskoj obitelji ili ustanovi socijalne skrbi. Dakle, do oduzimanja prava na stanovanje s djetetom dolazi tek nakon što se blažim mjerama nije uspjelo zaštititi prava i dobrobit djeteta u skladu s načelom razmjernosti. Uvijek je potrebno krenuti s mjerom koja bi predstavlja najblažu intervenciju u obiteljski život, a potom sagledati rezultate provedbe odnosne mjere. Ukoliko izrečenom mjerom ne pruži adekvatna zaštita i skrb potrebno je izreći strožu mjeru. Vrlo je zanimljiv primjer iz prakse u kojemu su bile izrečene sve mjere za zaštitu prava i dobrobiti djeteta iz nadležnosti CZSS-a a, potom i suda. U obrazloženju odluke Ustavnog suda navedeno je: „Podnositeljica i otac O.S. osnovali su izvanbračnu zajednicu tijekom 1995. godine tijekom koje je rođeno petero djece. Prema podnositeljici i ocu O.S. zbog roditeljskih propusta zanemarivanja brige o djeci te zlostavljanja izrečene su sve mjere obiteljskopravne zaštite u nadležnosti CZSS-a, a potom i sudske, te su u konačnici roditelji lišeni prava na roditeljsku skrb u pogledu svih petero djece koja su posvojena, a roditelji su osuđeni za kazneno djelo zlostavljanja i zanemarivanja djece.“⁸¹ Oduzimanjem prava na stanovanje s djetetom roditelji zadržavaju sva prava i dužnosti u ostvarivanju roditeljske skrbi, ali se lišavaju prava na stanovanje s djetetom i prava na svakodnevnu skrb o djetetu. Roditelji imaju pravo i dužnost ostvarivati osobne odnose s djetetom na način utvrđen sudskom odlukom i plaćati uzdržavanje za dijete. Ukoliko ustanova socijalne skrbi dane pisane upute u vezi sa ostvarivanjem skrbi te osobnih odnosa s djetetom, roditelj i dijete dužni su postupati po tim uputama.

⁸⁰ Hrabar, D., Hlača, N., Jakovac-Lozić, D., Korać-Graovac, A., Majstorović, I., Čulo-Margaletić, A., Šimović, I., Obiteljsko pravo, Zagreb: Narodne novine, 2021, str.251

⁸¹ <https://www.iusinfo.hr/sudska-praksa/USRH2020B2901AIII?HighlightQuery=oduzimanje+prava+na+stanovanje+s+djetetom>

Sud će u izvanparničnom postupku na prijedlog roditelja, djeteta ili CZSS-a donijeti rješenje o izricanju mjere oduzimanja prava na stanovanje s djetetom i povjeravanja svakodnevne skrbi o djetetu drugoj osobi, udomiteljskoj obitelji ili ustanovi socijalne skrbi.⁸² Isti ovlaštenici Roditelj, dijete te centar za socijalnu skrb imaju pravo predložiti produljenje, ukidanje te izmjenu sudske odluke kojom je izrečena odnosna mjera. Ukoliko CZSS predlaže izricanje mjere dužan je predložiti gdje bi dijete bilo smješteno te dostaviti obiteljsku procjenu, individualne planove i završna izvješća iz prethodno izrečenih mjera za zaštitu prava i dobrobiti djeteta. Ukoliko izricanje mjere oduzimanja prava na stanovanje s djetetom i povjeravanja svakodnevne skrbi o djetetu predlaže roditelj ili dijete, CZSS će biti dužan u roku od osam dana od dana primitka zahtijeva za dostavu priloga dostaviti sudu tražene priloge. Sud će rješenjem o izricanju mjere oduzimanja prava na stanovanje s djetetom i povjeravanje svakodnevne skrbi o djetetu odlučiti i o smještaju djeteta, ostvarivanju osobnih odnosa s djetetom, odnosno nadzoru nad ostvarivanjem osobnih odnosa s djetetom ili o zabrani ostvarivanja osobnih odnosa s djetetom ukoliko procjeni da je to potrebno, a to je predloženo od strane djeteta, roditelja ili CZSS-a. Sud će rješenjem o određivanju mjere obvezati roditelje da obavještavaju nadležni CZSS o svakoj promjeni adrese stanovanja. Također, sud može uputiti roditelje i dijete da zatraže odgovarajuće liječenje kao i da se uključe u druge zdravstvene, psihosocijalne te obrazovne programe. Ukoliko skrbnik djeteta ili CZSS u ime djeteta zahtijevaju da sud odluči o uzdržavanju djeteta, sud će rješenjem o određivanju mjere odlučiti i o uzdržavanju djeteta od strane roditelja. Odnosna odredba nema smisla jer roditelj i dalje ima dužnost uzdržavati svoje dijete iako je izrečena mjera oduzimanja prava na stanovanje s djetetom i povjeravanja svakodnevne skrbi o djetetu. Fizička odnosno pravna osoba kod koje je dijete smješteno dužna je u roku od petnaest dana od smještaja djeteta prijaviti djetetovo boravište na temelju sudske odluke. Odnosna odredba nema smisla jer roditelji imaju apsolutnu dužnost da uzdržavaju svoje dijete. CZSS će prilikom provođenja odnosne mjere brinuti o tomu da smještaj i svakodnevna skrb o djetetu budu trajnije naravi, ako je procijenio da postoji mala vjerojatnost za to da se dijete vrati u obitelj. CZSS tijekom provođenja mjere surađuje sa sudom ali i s CZSS-om koji je nadležan prema prebivalištu odnosno boravištu roditelja. CZSS će tijekom provođenja mjere nastojati da dijete ostvaruje osobne odnose s roditeljima i drugim članovima obitelji, no

⁸² Hrabar, D., Hlača, N., Jakovac-Lozić, D., Korać-Graovac, A., Majstorović, I., Čulo-Margaletić, A., Šimović, I., Obiteljsko pravo, Zagreb: Narodne novine, 2021., str. 251.

samo ako je to u djetetovom interesu. CZSS štiti interes djeteta tako da nastoji da se što je više moguće osamostali.

Mjera oduzimanja prava na stanovanje s djetetom i povjeravanja svakodnevne skrbi o djetetu može se odrediti najduljem trajanju od godine dana. Sud može na prijedlog djeteta, roditelja ili CZSS-a produljiti navedenu mjeru za najviše jednu godinu, a nakon toga mjera iznimno može trajati do pravomoćnog okončanja sudskog postupka pokrenutog radi nadomještanja pristanka za posvojenje djeteta, odnosno postupka radi lišenja prava na roditeljsku skrb te imenovanja skrbnika. Sud može prije isteka vremena na koje je mjera određena, na prijedlog roditelja, djeteta ili CZSS-a ukinuti mjeru oduzimanja prava na stanovanje s djetetom i povjeravanja svakodnevne skrbi o djetetu ako prema izvješću CZSS-a prestanu postojati razlozi zbog kojih je mjera određena. CZSS-a dužan je najkasnije trideset dana prije isteka vremena na koje je mjera određena podnijeti sudu završno izvješće o djetetu i roditelju kojemu je oduzeto pravo na stanovanje s djetetom. U završnom izvješću CZSS će predložiti povratak djeteta u obitelj ili produljenje mjere za iduću godinu ili lišenje prava roditelja na roditeljsku skrb. Predmetno izvješće će dostaviti, osim sudu, i roditeljima te posebnom skrbniku djeteta. Sud može iznimno nakon šest mjeseci od određivanja mjere oduzimanja prava na stanovanje s djetetom ukinuti određenu mjeru i roditelja lišiti prava na roditeljsku skrb ako prema izvješću CZSS-a postoji vjerojatnost da se neće postići svrha mjere te da bi povratak djeteta u obitelj predstavljao opasnost za njegov život, zdravlje i razvoj. Odnosno izvješće CZSS-a će osim sudu biti dužan dostaviti i roditeljima te posebnom skrbniku djeteta.

Mjera oduzimanja prava na stanovanje s djetetom i povjeravanja svakodnevne skrbi o djetetu drugoj osobi, udomiteljskoj obitelji ili ustanovi socijalne skrbi ima mnoge sličnosti u svom sadržaju s mjerom privremenog povjeravanja djeteta drugoj osobi, udomiteljskoj obitelji ili ustanovi socijalne skrbi. Sličnost sadržaja prvenstveno se ogleda u uvjetima za izricanje odnosnih mjera. Obije mjere izreći će se ukoliko postoji opasnost za život i zdravlje djeteta. Međutim, mjera privremenog povjeravanja djeteta drugoj osobi udomiteljskoj obitelji ili ustanovi socijalne skrbi izreći će se kao svojevrsna dopuna mjere žurnog izdvajanja djeteta iz obitelji koja je u nadležnosti CZSS-a. Mjera privremenog povjeravanja djeteta drugoj osobi udomiteljskoj obitelji ili ustanovi socijalne skrbi izreći će se i ukoliko je u tijeku obiteljska procjena i tek se treba odlučiti o nekoj trajnijoj mjeri obiteljskopravne zaštite ali

situacija u obitelji je takva da se dijete mora brzo izdvojiti, dakle odnosna mjera služi kako bi se dijete zaštitilo u prijelaznom razdoblju dok se na nađe neko trajnije rješenje. Iz navedenog možemo uočiti razliku mjere privremenog povjeravanja djeteta od mjere oduzimanja prava na stanovanje s djetetom jer će se potonja mjera izreći tek ako prethodne mjere nisu imale rezultata. Također mjera oduzimanja prava na stanovanje s djetetom je trajnije naravi u odnosu na mjeru privremenog povjeravanja djeteta drugoj osobi, udomiteljskoj obitelji ili ustanovi socijalne skrbi. Za vrijeme trajanja odnosnih mjera sadržaj roditeljske skrbi je ograničen na način da roditelji nemaju pravo na stanovanje s djetetom i na svakodnevnu skrb o djetetu. Zakon propisuje dužnost roditelja da stvore uvijete za povratak djeteta u obitelj te dužnost uzdržavanja djeteta za vrijeme trajanja mjere oduzimanja prava na stanovanje s djetetom i povjeravanja svakodnevne skrbi o djetetu, dok ne određuje ništa u pogledu dužnosti uzdržavanja za vrijeme trajanja mjere privremenog povjeravanja djeteta drugoj osobi udomiteljskoj obitelji ili ustanovi socijalne skrbi.

„Određivanje mjera za zaštitu prava i dobrobiti djeteta pripada u izvanparničnu jurisdikciju sudova, dok se o uzdržavanju djeteta odlučuje u parničnoj proceduri. Pritom ObZ izriekom ne propisuje specifičnu koncentraciju postupka, tj. Odlučivanje o uzdržavanju djeteta uz izricanje mjere za zaštitu prava i dobrobiti djeteta u samostalnom izvanparničnom postupku, kao što to čini za odlučivanje o tim pitanjima uz bračne, maternitetske odnosno paternitetske sporove.“⁸³

Prema podacima Ministarstva rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike u 2021. godini bilo je izrečeno 633 mjere oduzimanja prava na stanovanje s djetetom i povjeravanja svakodnevne skrbi o djetetu. Od toga je dijete povjereno drugoj osobi u 127 slučajeva, ustanovi socijalne skrbi 259 u slučajeva, a udomiteljskoj obitelji u 247 slučajeva. Zanimljivo je da je svih 247 slučajeva smještaja djeteta kod udomiteljske obitelji učinjeno na prijedlog centra za socijalnu skrb.⁸⁴

⁸³ Aras, S., Odmjeravanje uzdržavanja uz izricanje mjera za zaštitu prava i dobrobiti djeteta, u: Rešetar, B., Aras, S. (ur.) Represivne mjere za zaštitu osobnih prava i dobrobiti djeteta interdisciplinarni, komparativni i međunarodni osvrt, Pravni fakultet Sveučilišta Josipa Jurija Strossmayera u Osijeku, 2014., str. 45

⁸⁴<https://mrosp.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Socijalna%20politika/Odluke/Godisnje%20statisti%C4%8Dko%20i%20zvje%C5%A1%C4%87e%20za%202021.%20godinu.pdf>

4. Mjera povjeravanja djeteta s problemima u ponašanju radi pomoći u odgoju (Obiteljski zakon, čl. 164. – čl. 170.)

Jedina mjera koju nadležno tijelo izriče kao obiteljskopravnu mjeru prema djetetu, a ne prema roditelju jest povjeravanje djeteta s problemima u ponašanju radi pomoći u odgoju.⁸⁵ Da bi mjera bila izrečena potrebno je da dijete ugrožava svoja prava i interese te prava i interese članova obitelji ili drugih osoba ili da roditelji zanemaruju odgoj djeteta ili ga ne mogu valjano odgajati, a prethodne, blaže mjere ne mogu imati učinka. Uz pomoć stručne procjene CZSS-a (i rezultata multidisciplinarnog dijagnostičkog postupka) koji ujedno može inicirati postupak (kao i državni odvjetnik za mlade, dijete i roditelj) sud će dijete povjeriti ustanovi socijalne skrbi ili udomiteljskoj obitelji tijekom vikenda, u poludnevnom ili cjelodnevnom boravku.⁸⁶ Prema ObZ-u ukoliko CZSS pokreće postupak dužan je uz prijedlog priložiti i stručnu procjenu obitelji i djeteta te predložiti mjesto smještaja djeteta. Ukoliko drugi ovlaštenici pokrenu postupak izricanja odnosne mjere tad će CZSS izraditi stručnu procjenu te prijedlog o smještaju djeteta u roku od osam dana od dana kad od njega to sud bude zahtijevao. Sud će rješenjem kojim izriče mjeru povjeravanja djeteta s problemima u ponašanju radi pomoći u odgoju odlučiti i o ostvarivanju osobnih odnosa s djetetom te nadzoru i zabrani ostvarivanja osobnih odnosa s djetetom ukoliko je to potrebno i predloženo je od strane djeteta, roditelja ili CZSS-a. Centar za socijalnu skrb te posebni skrbnik djeteta mogu u ime djeteta zahtijevati od suda da odluči o uzdržavanju djeteta od strane roditelja te će sud o tom pitanju donijeti odluku u obliku rješenja o određivanju mjere povjeravanja djeteta s problemima u ponašanju radi pomoći u odgoju. Rješenjem o mjeri povjeravanja djeteta s problemima u ponašanju sud može odrediti djetetu da zatraži odgovarajuće liječenje, kao i da se uključi u druge obrazovne, psihosocijalne te zdravstvene programe. Predmetnom rješenjem sud može izreći i druge mjere za zaštitu prava i dobrobiti djeteta. Dok traje mjera povjeravanja djeteta s problemima u ponašanju roditelji imaju sva prava i dužnosti u ostvarivanju roditeljske skrbi, osim prava na stanovanje s djetetom i s tim u vezi na svakodnevnu skrb o djetetu. Dok traje mjera povjeravanja djeteta s problemima u ponašanju roditelji imaju pravo i dužnost ostvarivati osobne odnose s djetetom i plaćati uzdržavanje djeteta. Dijete ima dužnost dok traje mjera povjeravanja djeteta s problemima u ponašanju, ponašati se u skladu s odlukom suda i uputama osoba kojima je povjerena

⁸⁵ Hrabar, D., Obiteljsko pravo u sustavu socijalne skrbi, Zagreb, Narodne novine, 2019., str.191.

⁸⁶ Ibid.

svakodnevna skrb, odgoj i liječenje djeteta. Mjera povjeravanja djeteta s problemima u ponašanju određuje se u trajanju do jedne godine. U izvanparničnom postupku na prijedlog djeteta, roditelja, CZSS-a ili državnog odvjetnika za mladež sud može u posebno opravdanim slučajevima produljiti trajanje ove mjere. Nadalje, na prijedlog CZSS-a, djeteta, roditelja ili državnog odvjetnika za mladež sud može ukinuti mjeru povjeravanja djeteta s problemima u ponašanju i prije isteka roka na koji je određena ako prema izvješću o djetetu i roditeljima prestanu postojati razlozi zbog kojih je mjera bila određena. CZSS će trideset dana prije isteka roka na koji je mjera povjeravanja djeteta s problemima u ponašanju određena izraditi izvješće o djetetu, a po potrebi i o roditeljima te u skladu sa rezultatima izvješća predložiti sudu povratak djeteta u obitelj ili produljenje mjere za iduću godinu. Centar za socijalnu skrb odnosno izvješće osim sudu dostavlja i roditeljima, posebnom skrbniku djeteta te državnom odvjetniku za mladež ako je postupak bio pokrenut na njegov prijedlog.

Prema podacima Ministarstva rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike u 2021. godini bilo je izrečeno 83 mjere povjeravanja djeteta s problemima u ponašanju radi pomoći u odgoju, ustanovi socijalne skrbi i udomiteljskoj obitelji.⁸⁷

5. Mjera lišenja prava na roditeljsku skrb

(Obiteljski zakon, čl. 170. – čl. 178.)

Najteža mjera koja se izriče prema roditeljima jest lišenje prava na roditeljsku skrb. Smisao izricanja ove mjere potpuno je onemogućavanja roditelja u njihovoj skrbi za dijete zbog štetnih postupaka.⁸⁸ Odluka o lišenju roditeljske skrbi može se odnositi na jednog ili na oba roditelja, a njome roditelj može biti u potpunosti ograničen u roditeljskoj skrbi za pojedino dijete ili za svu djecu. Pravna sigurnost kao jedno od pravnih načela zahtijeva da pretpostavke za izricanje ove mjere, njezino trajanje, i postupak budu zakonom precizno propisane.⁸⁹ Obiteljski zakon navodi dvije skupine pretpostavki zbog kojih se roditelje može lišiti prava na roditeljsku skrb, premda način na koji je to napisano nije najlogičniji. Riječ je o zloporabi ili grubom kršenju roditeljske odgovornosti, dužnosti i prava te dodatno o poimence navedenim okolnostima: napuštanje djeteta, izloženost djeteta obiteljskom nasilju

⁸⁷<https://mrosp.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Socijalna%20politika/Odluke/Godisnje%20statisti%C4%8Dko%20i%20zvje%C5%A1%C4%87e%20za%202021.%20godinu.pdf>

⁸⁸ Hrabar. D., Obiteljsko pravo u sustavu socijalne skrbi, Zagreb, Narodne novine, 2019., str. 192.

⁸⁹ ibid.

odraslih članova obitelji, nepoštovanje prije izrečenih mjera, nemogućnost povratka djeteta u obitelj nakon provedene mjere (na temelju izvješća centra za socijalnu skrb), kaznena djela na štetu svojeg djeteta za koje je roditelj pravomoćno osuđen te teške mentalne nesposobnosti roditelja koje utječu na nemogućnost odgoja i štete dobrobiti djeteta. Sudski postupak može se inicirati prijedlogom djeteta, (drugi) roditelj, CZSS i državni odvjetnik za mladež.⁹⁰ Centar kao pomoćno tijelo suda dužan je u roku od osam dana otkad mu je sud uputio zahtjev, dostaviti izvješće i procjenu na kojima on ili roditelj ili dijete temelje prijedlog za lišenje prava na roditeljsku skrb, a državni odvjetnik pravomoćnu presudu. Roditeljske skrbi se roditelj lišava na neodređeno vrijeme. Neobično je što zakon omogućuje da se osobni odnosi djeteta s roditeljem koji je lišen prava na roditeljsku skrb ostvaruju, premda je riječ o iznimno teškim oblicima lošeg ponašanja roditelja prema djetetu.⁹¹ Naprotiv, premda će roditelju pravomoćnošću sudskog rješenja prestati roditeljska skrb, ipak ga se sankcionira i dodatnom obvezom da pridonosi za uzdržavanje djeteta, sve dok dijete ne bude posvojeno.⁹² Dođe li do promjene, znatnijeg poboljšanja roditeljskog ponašanja i uvjeta za pravilno podizanje djeteta, tj. ako su prestali razlozi zbog kojih je bio lišen, roditeljska skrb mu se može u istom postupku vratiti.⁹³ No, ako u međuvremenu dijete bude posvojeno, njegov zahtjev za vraćanje roditeljske skrbi je bespredmetan. Iz zakonske odredbe proizlazi mogućnost da vraćanja roditeljske skrbi zatraži roditelj koji je bio lišen, dijete ili CZSS. Pravomoćno rješenje suda o lišenju prava na roditeljsku skrb upisuje se u maticu rođenih roditelja i djeteta. Uslijedi li nakon nekog vremena vraćanje roditeljske skrbi ono se dostavlja matičaru radi upisa.⁹⁴ Nakon punoljetnosti djeteta podaci o lišenju prava na roditeljsku skrb ne iskazuju se na ispravama iz matice rođenih djeteta, da bi se zaštitila njegova privatnost. Naprotiv, za roditelja se podatak o tome da je lišen prava na roditeljsku skrb iskazuje uvijek, te se evidentira u očevidniku osoba koje su lišene prava na roditeljsku skrb.⁹⁵ Ako je dijete u razdoblju lišene roditeljske skrbi postalo punoljetno ili steklo poslovnu sposobnost sklapanjem braka prije punoljetnosti roditelju se roditeljska skrb ne može vratiti, premda su razlozi otpali, jer je više nema nad kime ostvarivati.

⁹⁰ Ibid.

⁹¹ Ibid.

⁹² Ibid.

⁹³ Ibid.

⁹⁴ Ibid.

⁹⁵ Ibid.

Učinci sudske odluke o lišenju roditeljske skrbi višestruki su.⁹⁶ Roditelj koji je pravomoćnom odlukom suda lišen roditeljske skrbi, više nema pravnu osnovu (titulus) obavljati niti jedan sadržaj roditeljske skrbi, osim uzdržavanja i iznimno, osobnih odnosa s djetetom. Pravni mu poredak zabranjuje i onemogućava ga da se skrbi o zdravlju i životu svojeg djeteta, da ga štiti od drugih osoba, da ga odgaja, skrbi o obrazovanju, da ga zastupa ili upravlja njegovom imovinom.⁹⁷ Daljnje su, neposredne posljedice lišenja prava na roditeljsku skrb što se ne traži pristanak takvog roditelja na posvojenje njegova djeteta; dijete čija su oba roditelja lišeni prava na roditeljsku skrb smatra se maloljetnikom bez roditeljske skrbi, pa se obvezno stavlja pod skrbništvo.⁹⁸ Posredne posljedice lišenja prava na roditeljsku skrb ogledaju se u statusu takvog roditelja. On ne može posvojiti drugo dijete, a ne može biti imenovan skrbnikom nekoj drugoj osobi.⁹⁹ Kao jamstvo potpune zaštite djeteta, njegove osobnosti i njegove imovine, ali i pravne sigurnosti propisano je da se pravomoćno rješenje upisuje kao zabilježba u zemljišnim knjigama ako dijete ima neku nekretninu, da bi se onemogućilo da roditelj lišen prava na roditeljsku skrb njome raspolaže bez pravnog titulusa. Ta zabilježba upozorava treće osobe da roditelj više ne zastupa dijete te da bi pravni posao mogao biti ništav.¹⁰⁰

Prema podacima Ministarstva rada, mirovinskog sustava, socijalne politike i obitelji u 2021. godini bilo je izrečeno 218 mjera lišenja prava na roditeljsku skrb. Od toga sud je odluku o lišenju roditeljske skrbi donio na prijedlog CZSS-a u 198 slučajeva, na prijedlog djeteta u 4 slučaja, a na prijedlog roditelja u 16 slučajeva.¹⁰¹

4.3. Mjere za zaštitu imovinskih prava djeteta

Ne baš često djeca su vlasnici imovine. Imovina je ustavnopravna kategorija, znači pravno dobro zaštićena ponajprije Ustavom, a potom i drugim propisima. Budući da djeca nemaju poslovnu sposobnost, ponekad se pojavi potreba da se njihovom imovinom postupa na neki

⁹⁶ ibid.

⁹⁷ ibid.

⁹⁸ ibid.

⁹⁹ ibid.

¹⁰⁰ ibid.

¹⁰¹ <https://mrosp.gov.hr/UserDocImages/dokumenti/Socijalna%20politika/Odluke/Godisnje%20statisti%C4%8Dko%20izvje%C5%A1%C4%87e%20za%202021.%20godinu.pdf>

način u odnosu na imovinu ili u odnosu na treće osobe.¹⁰² ObZ roditeljima nameće dužnost, pravo i odgovornost da s djetetovom imovinom upravljaju i to s pažnjom odgovorne osobe, što znači da je moraju očuvati od propadanja i po mogućnosti uvećati je. U upravljanju imovinom postoje i određeni troškovi, a oni padaju na teret djetetove imovine i roditelji nisu obvezni snositi ih iz svoje imovine. Ako djetetova imovina daje prihode, oni se mogu koristiti samo za uzdržavanje djeteta.¹⁰³ U posebnim situacijama, kad roditelji nemaju dovoljno vlastitih sredstava kojima će osigurati sve sadržaje uzdržavanja, Zakon dopušta da se djetetova imovina proda, ali se može koristiti samo za djetetovo uzdržavanje, liječenje ili obrazovanje.¹⁰⁴

Ponekad roditelji zbog neznanja ili namjerno ne postupaju s djetetovom imovinom na najbolji način. Radi zaštite djetetove imovine, ali i njegovih imovinskih prava može se pokrenuti postupak pred sudom u izvanparničnom postupku radi zaštite imovine tako što se jednog ili oba roditelja lišava prava na upravljanje imovinom i zastupanje djeteta u imovinskim stvarima.¹⁰⁵ Taj dio sadržaja roditeljske skrbi povjerava se drugom roditelju ili drugoj osobi. Postupak se inicira prijedlogom djeteta, roditelja ili CZSS-a.¹⁰⁶ Odluka suda odnositi će se na pojedinu stvar ili posao, a roditelje se može ograničiti na neko vrijeme ili neodređeno. Daljnja, nešto stroža mjera, isto tako u nadležnosti suda u izvanparničnom postupku, inicirana prijedlogom djeteta, roditelja ili CZSS-a je mjera osiguranja na imovini roditelja. Mjerom osiguranja stvara se zabilježba u zemljišnim knjigama o pravu prvenstva djeteta u namirenju štete koju su na njegovoj imovini počinili roditelji.¹⁰⁷

5. Dijete i njegov položaj u obitelji

Obitelj jest temeljna društvena zajednica. Međutim, za pojedinca i za društvo obitelj je mnogo više od društvene zajednice. Obitelj možemo sagledati i pokušati objasniti na mnogo načina. Možemo reći da je krvnosrodnička veza ta koja pojedince povezuje u obitelj. Međutim, činom rođenja zasniva se faktičan, biološki odnos između roditelja i njihovog djeteta koji sadržajno može biti vrlo različit. „Dijete je, zbog činjenice što se rađa nespremno

¹⁰² Hrabar, D., Obiteljsko pravo u sustavu socijalne skrbi, Zagreb, Narodne novine, 2019, str. 194.

¹⁰³ Ibid.

¹⁰⁴ Ibid.

¹⁰⁵ Ibid.

¹⁰⁶ Ibid.

¹⁰⁷ Ibid.

za život, prirodno vezano za svoju obitelj. Obitelj je najprirodnija i najpozvanija socijalna sredina djeteta, pa se opseg prava i dužnosti, odnosno pravni položaj djeteta određivao u mnogome kroz položaj djeteta u obitelji i kroz njegove odnose s ostalim članovima u obitelji. Obitelj nije pravni subjekt, pa joj pravni poredak ne priznaje pravnu sposobnost. Međutim, njezina je osobito važna uloga kolektora i multiplikatora početnih emocija ljudskog bića kojima se adekvatnim učešćem formiraju zdrave, emotivno zadovoljne i socijalno prilagođene individue. Obitelj kao „matrica čovjekove ličnosti“ od nepobitne je vrijednosti za razvoj svakog djeteta.¹⁰⁸ Naime, na važnost odrastanja djeteta u obitelji nam ukazuju i mjere za zaštitu prava i dobrobiti djeteta. Prilikom izricanja i provedbe mjera za zaštitu prava i dobrobiti djeteta polazi se od presumpcije da je za dijete najpoželjnije da odrasta unutar svoje biološke obitelji. U prilog tomu da se izricanjem mjera za zaštitu prava i dobrobiti djeteta nastoji očuvati obiteljska zajednica idu mnoge činjenice. Naime, u svakom slučaju prvotno se nastoji zaštititi dijete izricanjem neke od blažih mjera tek ukoliko to ne uspije prelazi se na mjere koje predstavljaju ozbiljnu intervenciju u obiteljski život. Da se obitelj nastoji očuvati, izricanjem mjera za zaštitu prava i dobrobiti djeteta vidljivo je i iz činjenice da su mjere samo privremene naravi te da se roditeljima nastoji pružiti adekvatna pomoć i potpora kako bi nadalje mogli valjani skrbiti za svoje dijete. Iako je obitelj najprirodnija i najpoželjnija sredina za odrastanje djeteta, ne smije se pod svaku cijenu nastojati da dijete odrasta unutar biološke obitelji. Čim daljnji ostanak djeteta u obitelji bude suprotan najboljem interesu djeteta ono mora biti izdvojeno iz obitelji. Ponekad će se raditi samo o privremenom izdvajanju, nakon kojeg će se dijete vratiti u obitelj, a ponekad su prilike takve da će dijete nakon izdvajanja konačno morati biti posvojeno. O položaju djeteta u obitelji ovisi koja će se mjera od obiteljskopravne zaštite izreći, no o prikladnosti i rezultatima izrečene mjere ovisi kakav će dijete položaj u obitelji imati u buduću.

Ulaganje društva u djecu je ustvari ulaganje u budućnost svih nas, a razvoj svakog pojedinca kreće od obitelji upravo zato je prijeko potrebno da odnosi unutar obitelji budu takvi da omoguću djetetu da se razvije u odgovornog člana društva.

¹⁰⁸ Hrabar, Prava djece u porodičnim odnosima, doktorska disertacija, Zagreb, Pravni fakultet, 1991. str.5.

6. Zaštita prava djeteta

a. Prava djeteta

Pravna teorija zagovara stav da su sva ljudska prava, pa tako i dječja vrsta subjektivnih prava, no međutim postoje razne teorije koje su pokušale detaljnije objasniti pravnu prirodu prava djeteta. „*Hartova analiza dječjih prava*: Hart je svoj stav o dječjim pravima prvi put jasno izrazio u članku iz 1955. godine „Postoje li neka prirodna prava“. U članku ističe da oni koji smatraju da sve dužnosti imaju korelativna prava predmnijevaju da imati pravo jest jednostavno biti sposoban okoristiti se obavljanjem dužnosti, te da je to dovoljan i nužan uvjet posjedovanja prava. Tako budući da djeca imaju koristi od obavljanja naše dužnosti da ih ne zlostavljamo, ona imaju pravo na dolično postupanje. Prema Wellmanu djeca stječu prava postupno kako se razvijaju njihove sposobnosti kao autonomnih moralnih djelatnika.“¹⁰⁹ No jedno je sigurno ukoliko postoji određeno pravo, postoji i mogućnost njegove povrede. Ukoliko dođe do povrede prava djeteta, situacija jest specifična jer dijete u mnogim slučajevima nije u stanju i mogućnosti zaštititi svija prava. Treba imati na umu da su u prvom redu roditelji, a potom i društvo dužni zaštititi dijete od svih oblika nasilja i zlostavljanja. Najteži oblik kršenja prava djeteta jest nasilje u obitelji. Nasiljem u obitelji krši se pravo djeteta na život i zdravlje. Pri tomu treba imati na umu kad govorimo o zdravlju, da iako ponekad ne dolazi do povrede tjelesnog zdravlja djeteta, svakim činom nasilja u obitelji teško se povrjeđuje duševno zdravlje djeteta. Također nasiljem u obitelji povrjeđuje se pravo djeteta na sigurnost i odgoj.

Sva djetetova prava u korelaciji su sa roditeljskom odgovornošću te sa pravima i obvezama roditelja.¹¹⁰ Što bi značilo da ukoliko se roditelji ne pridržavaju svojih obveza, prava i odgovornosti da automatski krše prava svog djeteta. Ukoliko prava djeteta budu ugrožena i/ili povrijeđena pravni sustav ih treba zaštititi, to čini tako što za takve slučajeve pravnom normom propisuje primjenu **mjera za zaštitu prava i dobrobiti djeteta**. Iako ne postoji pravo djece koje bi imalo veću vrijednost od nekog drugog prava, neka prava, od onih koja su normirana obiteljskim zakonodavstvom, imaju posebnu važnost zbog težine posljedica koje za dijete mogu nastati njihovim kršenjem, prvenstveno takvo je pravo

¹⁰⁹ Tucak, I., Dijete kao nositelj prava, u: Rešetar, B., Dijete i pravo, Pravni fakultet Sveučilišta Josipa Jurija Strossmayera u Osijeku, 2009., str.64

¹¹⁰ Ibid.

djetetovo **pravo na život i zdravlje**. Ukoliko su zdravlje i život djeteta ugroženi na bilo koji način njegovim ostankom u obitelji, potrebno je intervenirati u obiteljski život. Jedan od načina intervencije predstavlja i izricanje neke od mjera za zaštitu prava i dobrobiti djeteta. Neke od mjera se nikad ne mogu izreći ukoliko je ugroženo pravo na zdravlje i život djeteta npr. mjera stručne pomoći i potpore u ostvarivanju skrbi o djetetu, mjera intenzivne stručne pomoći i nadzora nad ostvarivanjem skrbi o djetetu. Intervencija mjerama za zaštitu prava i dobrobiti djeteta u obiteljski život može dovesti do privremene nemogućnosti u ostvarivanju nekog drugog prava djeteta kao što je npr. pravo na život s roditeljima. **Pravo na život s roditeljima** - međusobno pripada i djetetu i roditeljima.¹¹¹ Ovo pravo ispunjava dvostruke zahtjeve – djeteta da bude odgajano od strane svojih roditelja i roditelja da ostvare svoju ulogu u djetetovu razvoju.¹¹² Iako je pravo djeteta da živi sa svojim roditeljima zaštićeno mnogim međunarodnim dokumentima, ipak ponekad nije moguće da se ostvari najbolji interes djeteta kroz život s roditeljima. Odnosno pravo biti će onemogućeno ostvarivati tijekom trajanja mjera kojima se dijete izdvaja iz obitelji s ciljem zaštite njegova života i zdravlja. Mjere koje ograničavaju pravo djeteta na život s roditeljima jesu: žurna mjera izdvajanja i smještaja djeteta izvan obitelji, mjera privremenog povjeravanja djeteta drugoj osobi, udomiteljskoj obitelji ili ustanovi socijalne skrbi, mjera oduzimanja prava na stanovanje sa djetetom, mjera povjeravanja djeteta s problemima u ponašanju radi pomoći u odgoju udomiteljskoj obitelji ili ustanovi socijalne skrbi. Prilikom izricanja navedenih mjera treba voditi računa da one budu privremene, pravovremeno revidirane te moraju biti zakonite i razmjerne sa stupnjem ugroženosti djetetovih prava.

Prava djeteta zaštićena su i Ustavom Republike Hrvatske. Tako je člankom 63. Ustava određeno je da država štiti majčinstvo, djecu i mladež, dok je člankom 64. Ustava propisano da su roditelji dužni odgajati, uzdržavati i školovati djecu. Na međunarodnoj razini prava djeteta su po prvi put formalno zaštićena za vrijeme djelovanja Lige naroda, donošenjem Ženevske deklaracije o pravima djeteta iz 1924. godine.¹¹³ Nakon Drugog svjetskog rata potreba brige i pomoći djeci spominje se u Općoj deklaraciji o pravima čovjeka.¹¹⁴ Korak dalje u zaštiti prava djece ostvaren je usvajanjem Deklaracije o pravima djeteta UN-a iz 1959. godine. Deklaracija o pravima djeteta usmjerena je na sveobuhvatniju zaštitu dječjih prava i

¹¹¹ Ibid., str.171

¹¹² Ibid., str.172.

¹¹³ Hrabar, D., Prava djece multidisciplinarni pristup, Zagreb, Pravni fakultet, 2021., str.24.

¹¹⁴ Ibid.

interesa.¹¹⁵ Kao posebno važnu za prava djece treba istaknuti Konvenciju o pravima djeteta. Neki od dokumenata kojima se prava djece štite na europskoj razini su: Europska konvencija o ostvarivanju dječjih prava, Konvencija o kontaktima s djecom, Revidirana Europska konvencija o posvojenju. Dječja prava se štite također i putem instituta Pravobranitelja za djecu.

b. Konvencija o pravima djeteta

Danas se pravna regulativa odnosa roditelja i djece temelji na roditeljskoj skrbi koju su roditelji dužni pružati svome djetetu, a kojoj sa druge strane odgovaraju prava djece koja oni imaju prema svojim roditeljima. Prava djece možemo sagledati na dva načina, kao sustav pravnih normi kojima se uređuje pravni položaj djeteta u određenoj zajednici ili kao posebna ovlaštenja koja djeci pripadaju u pojedinim društvenim odnosima.¹¹⁶ Kao sustav pravnih normi, prava djece u hrvatskom zakonodavstvu javljaju se 1998. godine ubrzo nakon donošenja **Konvencije o pravima djeteta (dalje: KPD)**, zbog potrebe usklađivanja zakonodavstava država članica Konvencije sa njezinim zahtjevima. Konvencija o pravima djeteta uvodi pojam - **najboljeg interesa djeteta**. Iako su roditelji ti koji bi u prvom redu trebali kroz skrb i brigu o djetetu ostvarivati najbolji interes za dijete, ipak ponekad se najbolji interes djeteta može ostvariti samo izdvajanjem djeteta iz obitelji. Prilikom izricanja i provedbe mjera za zaštitu prava i dobrobiti djeteta potrebno je voditi računa o djetetovom najboljem interesu. Naime, lišenje prava na roditeljsku skrb najdrastičnija je obiteljsko-pravna mjera koja se može izreći roditelju radi zaštite djetetovih osobnih interesa i prava. Smisao izricanja te mjere je potpuno onemogućavanje roditelja u njegovoj skrbi za dijete zbog štetnih postupaka i ona se izriče kao nužnost i potreba zaštite djetetovih najboljih interesa.¹¹⁷ Načela koja su sadržana u Konvenciji i koja su temelj za tumačenje svih drugih prava koja su njome zajamčena su: načelo najboljeg interesa djeteta, pravo na razvoj, pravo na izražavanje mišljenja i zabrana diskriminacije. Dijete ima pravo da bude saslušano u svim postupcima u kojima se odlučuje o određenim pitanjima koje se odnose na njega, pa tako i u predmetima izricanja mjera za zaštitu prava i dobrobiti djeteta. Dijete mora biti ispitano od

¹¹⁵ Ibid.

¹¹⁶ Ibid.

¹¹⁷ Rješenje Županijskog suda u Splitu, posl. br. Gž Ob-293/2019-2, dostupno na: <https://www.iusinfo.hr/sudska-praksa/SE714B293S2019P2D20190627?HighlightQuery=najbolji+interes+djeteta>

strane stručnjaka te upozoreno na to da odluke donose odrasli. Mišljenje djeteta uzeti će se u obzir u skladu s njegovom zrelosti.

Zanimljiv je podatak Ministarstva rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike da je 2021. godine 1348 djece mlađih od 14 godina sudjelovalo u postupku procjenjivanja i odlučivanja o mjerama kojima se štiti njihova prava i dobrobit, dok je 1113 djece imalo navršenih 14 godina kad su sudjelovali u odnosnom postupku.¹¹⁸

„Prava djece najviša su vrednota, i trebalo bi ih smatrati djelom javnog poretka. Republika Hrvatska stranka je Konvencije o pravima djeteta, prema kojoj „obitelj treba omogućiti potrebnu zaštitu i pomoć kako bi mogla u potpunosti preuzeti svoje odgovornosti u zajednici „ (iz Preambule). Država se obvezala na temelju Konvencije o pravima djeteta kroz zakonodavne i upravne mjere djetetu osigurati takvu zaštitu i skrb koja je potrebna za osiguranje djetetove dobrobiti, te se obvezala da će osigurati da institucije, službe za skrb ili zaštitu djece budu pod stručnim nadzorom.“¹¹⁹

c. Roditeljska skrb

Roditeljska skrb jest pravni institut koji postoji kako bi djeci omogućio ostvarivanje njihovih prava, a roditeljima dao pravni legitimitet prema trećima da se skrbe o svojoj djeci.¹²⁰ Moramo razlikovati pripadanje roditeljske skrbi i ostvarivanje roditeljske skrbi. Roditeljima pripada roditeljska skrb nad njihovim djetetom samom činjenicom da su roditelji i da su kao takvi upisani u maticu rođenih.¹²¹ Uglavnom roditelji zajednički obavljaju roditeljsku skrb nad svojim djetetom i to ravnopravno, no ima situacija i kad samo jedan roditelj vrši roditeljsku skrb (npr. u slučaju smrti drugog roditelja). Roditeljska skrb se može i ograničiti. Roditeljska skrb usmjerena je na zaštitu osobnih i imovinskih interesa djeteta. U okviru roditeljske skrbi postoji i odgovornost roditelja.¹²² Roditeljska skrb prestaje punoljetnošću djeteta, stjecanjem poslovne sposobnosti djeteta prijevremenim sklapanjem braka ili odlukom nadležnog tijela o prestanku roditeljske skrbi. Izricanjem i provedbom mjera za zaštitu prava i dobrobiti djeteta utječe se na vršenje sadržaj roditeljske skrbi,

¹¹⁸<https://mrosp.gov.hr/UserDocImages/dokumenti/Socijalna%20politika/Odluke/Godisnje%20statisti%C4%8Dko%20izvje%C5%A1%C4%87e%20za%202021.%20godinu.pdf>

¹¹⁹ Hrabar, D., Obiteljsko pravo u sustavu socijalne skrbi, Zagreb, Narodne novine, 2019., str.158.

¹²⁰ Ibid., str. 160.

¹²¹ Ibid.

¹²² Ibid., str. 161.

roditelja kojemu je odnosna mjera izrečena. Naime, neke od mjera imaju za cilj poboljšati kvalitetu roditeljske skrbi, to su mjera upozorenja na pogreške i propuste u ostvarivanju skrbi o djetetu te mjera stručne pomoći i potpore u ostvarivanju skrbi o djetetu. Neke od mjera pak ograničavaju roditeljsku skrb u mjeri koja je potreban da bi se zaštitilo interes djeteta. Mjere kojima se ograničava roditelja u vršenju sadržaja roditeljske skrbi koji se odnosi na stanovanje s djetetom i svakodnevnu brigu o djetetu jesu mjera privremenog povjeravanja djeteta drugoj osobi, udomiteljskoj obitelji ili ustanovi socijalne skrbi te mjera oduzimanja prava na stanovanje s djetetom i povjeravanje svakodnevne skrbi od djetetu drugoj osobi, udomiteljskoj obitelji ili ustanovi socijalne skrbi. Kao najstroža mjera za zaštitu prava djeteta izriče se mjera lišenja prava na roditeljsku skrb. Mjerom lišenja prava na roditeljsku skrb, roditelju se oduzima pravo vršiti sve sadržaj roditeljske skrbi prema svome djetetu. Roditelj koji je lišen prava na roditeljsku skrb ima dužnost plaćati uzdržavanje djeteta, što je jedna od dužnosti koja proizlazi iz roditeljske skrbi. Možemo zaključiti da se prava djeteta štite na način da se utječe na roditelje u vršenju roditeljske skrbi. Ponekad se dijete može adekvatno zaštititi davanjem roditeljima uputa i edukacija o vršenju roditeljske skrbi, a u određenim slučajevima teškog kršenja prava djeteta interes djeteta može se zaštititi samo oduzimanjem roditelju/ima svih prava koja proizlaze iz roditeljske skrbi.

7. Osvrt na slučajeve nasilja u obitelji

Slučajevi nasilja nad djecom zabilježeni su u različitim razdobljima tijekom povijesti i kod različitih kultura. Naime, iako je danas društvo ipak uspjelo podignuti zaštitu prava djeteta na zavidnu razinu, još uvijek ima mjesta napretku. Iako dijete nasilje može doživjeti i na ulici, u vrtiću ili školi od svojih vršnjaka ili starijih osoba s kojima nije u obiteljskom odnosu, ipak za dijete je najtraumatičnije iskustvo nasilje koje doživljava od svojih roditelja, a potom i od drugih članova obitelji i kućanstva. Prekršaji i kaznena djela nasilja u obitelji imaju jedinstvene karakteristike koje ih razlikuju od svih ostalih prekršaja i kaznenih djela. Prvenstveno ono što treba naglasiti kad se radi o nasilju unutar obitelji u većini slučajeva počinitelj i žrtva nastavljaju živjeti zajedno i nakon počinjenja kaznenog djela. Zajednički život počinitelja i žrtve uvelike povećava mogućnost za opetovano počinjanje nasilja unutar obitelji. Ukoliko govorimo o djetetu kao žrtvi obiteljskog nasilja, tad se treba uzeti u obzir da

se radi o osobi koja se ne može sama braniti od počinitelja te da je i sama ovisna o počinitelju.

No dijete osim što se može naći u ulozi žrtve prekršaja te kaznenog djela nasilja u obitelji može biti i svjedokom nasilja koje se događa u obitelji, što za djecu čini vrlo traumatično iskustvo. „Prema podacima Child Helpline International, koji se temelji na pozivima linijama za pomoć djece diljem svijeta, članovi uže obitelji su počinitelji 34% svih vrsta nasilja prema djeci, dok su počinitelji jedne petine od ukupnog broja prijavljenih slučajeva nasilja nad djecom članovi šire djetetove obitelji. Dakle, u 60% prijavljenih slučajeva nasilja nad djecom počinitelji su članovi uže i šire djetetove obitelji.“¹²³ Međutim, postoje različiti oblici nasilja koje dijete može doživjeti. Često kad se govori o nasilju misli se samo na tjelesne oblike nasilja, no nikad se ne smije zaboraviti na duševno nasilje koje dijete može doživljavati kroz različite oblike ponižavanja, verbalnog vrijeđanja, svjedočenja nasilju unutar obitelji. Te smatram da prilikom tjelesnog nasilja dijete uvijek doživljava traumu, koja predstavlja duševno nasilje. Nasilje prema djetetu ne vrši se uvijek nekom aktivnošću, potrebno je napomenuti da svatko tko zna da je počinjeno nasilje nad djetetom i ne poduzima ništa također vrši jedan drugi oblik nasilja - pasivno nasilje.

Nasilje u obitelji po prvi puta se spominje u Obiteljskom zakonu 1998. godine, no problem je bio u tome što se nije jasno opisalo biće djela nasilja u obitelji te je ono bilo kažnjavano kao prekršaj, zatvorskom kaznom od 30 dana.¹²⁴ Kazneno djelo nasilničkog ponašanja u obitelji uvedeno je u kaznenopravni sustav Republike Hrvatske Zakonom o izmjenama i dopunama Kaznenog zakona 2000. godine.¹²⁵

U ObZ-u 2003.¹²⁶ uređeno je posebnom normom jer su odrasle osobe kao žrtve nasilja u nadležnosti Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji.¹²⁷ U ObZ-u 2003. propisano je pravo djeteta na zaštitu od nasilja. U čl. 88. određuje se: „Roditelji i ostali članovi obitelji ne smiju dijete podvrgnuti ponižavajućim postupcima, duševnom ni tjelesnom nasilju, odnosno zlostavljanju“. KPD, također, u članku 19. poziva države na poduzimanje odgovarajućih zakonodavnih, upravnih, socijalnih i obrazovnih mjera za zaštitu djeteta od svih oblika

¹²³ Toward a World Free from Violence: Global Survey on Violence against Children, Office of the Special Representative of the Secretary-General on Violence against Children, New York, 2013., str. 31.

¹²⁴ <https://www.pravo.unizg.hr/download/repository/Martinjak.pdf>

¹²⁵ Zakon o izmjenama i dopunama Kaznenog zakona, Narodne novine, br.129/00

¹²⁶ Obiteljski zakon, Narodne novine, br. 116/03

¹²⁷ Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji, Narodne novine, br. 70/17, 126/19, 84/21, 114/22

tjelesnog ili duševnog nasilja, povreda ili zlouporaba, zanemarivanja ili nehajnog postupanja, zlostavljanja ili izrabljivanja uključujući i spolnu zlouporabu. Iako je i prije no što je odnosno kazneno djelo uvedeno u kaznenopravni sustav bilo nasilja u obitelji, ono se smatralo privatnom stvari svake obitelji. Danas se u Kaznenom zakonu nasilje u obitelji ovako opisuje: „Tko teško krši propise o zaštiti od nasilja u obitelji i time kod člana obitelji ili bliske osobe izazove strah za njezinu sigurnost ili sigurnost njoj bliskih osoba ili je dovede u ponižavajući položaj ili stanje dugotrajne patnje, a time nije počinjeno teže kazneno djelo, kaznit će se kaznom zatvora od jedne do tri godine.“¹²⁸ Kazneno djelo nasilja u obitelji jest *delictum proprium* jer ga se može počinuti samo u obitelji i to od strane jednog člana obitelji prema drugome. Međutim, prema Zakonu o zaštiti od nasilja u obitelji, nasilje u obitelji je: „Primjena fizičke sile uslijed koje nije nastupila tjelesna ozljeda, tjelesno kažnjavanje ili drugi načini ponižavajućeg postupanja prema djeci, psihičko nasilje koje je kod žrtve prouzročilo povredu dostojanstva ili uznemirenost, spolno uznemiravanje, ekonomsko nasilje kao zabrana ili onemogućavanje korištenja zajedničke ili osobne imovine, raspolaganja osobnim prihodima ili imovine stečene osobnim radom ili nasljeđivanjem, onemogućavanje zapošljavanja, uskraćivanje sredstava za održavanje zajedničkog kućanstva i za skrb o djeci, zanemarivanje potreba osobe s invaliditetom ili osobe starije životne dobi koje dovodi do njezine uznemirenosti ili vrijeđa njezino dostojanstvo i time joj nanosi tjelesne ili duševne patnje.“¹²⁹ Budući da su upravo djeca ta koja su u obitelji najugroženija kad je u pitanju nasilje, ako do njega i dođe, te bude pokrenut postupak pred nadležnim tijelima treba voditi računa o zaštiti najbolje interesa djeteta tijekom vođenja samog postupka. U Zakonu o zaštiti od nasilja u obitelji člankom 5. stavkom 2. propisano je: „Sva tijela koja postupaju povodom nasilja u obitelji dužna su prema djetetu žrtvi nasilja u obitelji postupati posebno obzirno vodeći računa o njegovoj dobi, osobnosti te osobnim i obiteljskim prilikama kako bi se izbjegle štetne posljedice za odgoj i razvoj djeteta. Pri postupanju prema djetetu žrtvi nasilja u obitelji nadležna tijela prvenstveno će se rukovoditi najboljim interesom djeteta.“¹³⁰ Dijete koje je žrtva nasilja u obitelji ispitati će se na poseban način prema odredbama zakona kojim se uređuje kazneni postupak o posebnom načinu ispitivanja djece. Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji određuje da ukoliko su interesi djeteta u suprotnosti s interesima roditelja da će se

¹²⁸ Kazneni zakon (pročišćeni tekst, Narodne novine, br. 125/11, 144/12, 56/15, 16/15, 101/17, 118/18, 126/19, 84/21, 114/22).

¹²⁹ Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji (pročišćeni tekst, Narodne novine, br. 70/17, 126/19, 84/21, 114/22)

¹³⁰ Ibid.

djetetu od strane CZSS-a imenovati poseban skrbnik. Iznimno ako se radi o djetetu koje je navršilo 16 godina ono ima pravo samo davati izjave te poduzimati radnje u postupku.

Vrlo često dolazi do toga da nasilje u obitelji ostaje nekažnjeno jer se takav slučaj nije prijavio nadležnim tijelima. Uzimajući u obzir važnost prijavljivanja nasilja u obitelji i Zakon o zaštiti od nasilja u članku 7. propisuje obvezu zdravstvenih radnika, djelatnika u ustanovama socijalne skrbi, odgojno-obrazovnih djelatnika te zaposlenih u vjerskim, humanitarnim organizacijama ali i sve druge stručne osobe koje u svom radu dolaze u kontakt sa osobama koje su žrtve nasilja u obitelji da prijave djelo počinjenja nasilja u obitelji za koje su saznale tijekom obavljanja svojih poslova. Te se također, Zakonom o zaštiti od nasilja u obitelji propisuje obveza svih tijela koja postupaju povodom nasilja u obitelji da o tome bez odgode obavijeste nadležni centar za socijalnu skrb. Kazneni zakon u čl. 302. st. 2. propisuje da će se kaznom zatvora do tri godine kazniti službena ili odgovorna osoba koja ne prijavi počinjenje kaznenog djela za koje je saznala obavljajući svoju dužnost, a radi se o kaznenom djelu za koje pokretanje kaznenog postupka nije prepušteno privatnoj tužbi ili progonu po prijedlogu¹³¹ iako se čl. 132 st. 1. ObZ-a propisuje obvezu svakog tko sazna za povredu nekog djetetovog osobnog ili imovinskog prava da to prijavi CZSS-u, za nepoštivanje odnosno obveze nije propisna sankcija. Iako kaznenim zakonom je propisano da će se kazniti kaznom zatvora do tri godine tko zna za kazneno djelo za koje je propisana kazna zatvora od deset godina ili teža kazna, a ne prijavi ga iako bi takovom prijavom bilo omogućeno ili znatno olakšano otkrivanje kaznenog djela ili počinitelja. Iz navedenog se može zaključiti da ne postoji kaznenopravna odgovornost za neprijavljivanje kaznenog djela nasilja u obitelji jer ono nije kazneno djelo za koje je propisana kazna zatvora od deset godina ili teža.

Naime postavlja se pitanje kako znati u konkretnom slučaju radi li se o prekršaju ili kaznenom djelu nasilja u obitelji. „Sukladno presudi Vrhovnog suda Republike Hrvatske, „Razgraničenje između kaznenog djela iz čl. 179.a KZ i prekršaja iz čl. 10. ZZNO očituje se u težini ugrožavanja zaštićenog dobra što je *questio facti* i sud je to dužan ocijeniti u svakom pojedinom slučaju. Objektivno poimanje težine prekršaja propisa o zaštiti nasilja u obitelji očituje se kroz visok stupanj nasilja, surovosti ili bešćutnosti počinitelja te posebno izraženom poniženju ili patnji žrtve i tek tada će se raditi o kaznenom djelu, a ne

¹³¹ Kazneni zakon (pročišćeni tekst, Narodne novine, br. 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18, 126/19, 84/21, 114/22

prekršaju.“¹³² Razlikovanje je vrlo bitno iz razloga što Kazneni zakon propisuje različitu sankciju od Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji. Naime, prema Kaznenom zakonu nasilje u obitelji kazniti će se sa kaznom zatvora od jedne do tri godine. Dok Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji kao prekršajnepravne sankcije predviđa: zaštitne mjere, kaznu zatvora i druge prekršajnepravne mjere koje su propisane zakonom kojim se uređuju prekršaji. Zaštitne mjere su: obvezni psihosocijalni tretman, zabrana približavanja, uznemiravanja ili uhođenja žrtve nasilja u obitelji, udaljenje iz zajedničkog kućanstva, obvezno liječenje od ovisnosti te druge zaštitne mjere propisane prekršajnim zakonom. Novčana kazna za počinjenje nasilja u obitelji prema Zakonu o zaštiti od nasilja u obitelji iznosi najmanje 260,00 eura, tko ponovi nasilje kazniti će se najmanje sa novčanom kaznom od 790,00 eura. Ukoliko se nasilje počini u nazočnosti djeteta ili starije osobe ili osobe sa invaliditetom kazniti će se novčanom kaznom od najmanje 920,00 eura. Tko počini nasilje u obitelji prema Zakonu o zaštiti od nasilja u obitelji kazniti će se kaznom zatvora u trajanju do 90 dana, ukoliko ponovi nasilje kazna zatvora iznositi će najmanje 30 dana.

Iako se kažnjavanjem roditelja koji je počinio kazneno djelo prema svom djetetu nastoji postići svrha kažnjavanja, a to je osuda za počinjeno djelo te specijalan i generalna prevencija ipak se na taj način ne dira u roditeljsku skrb. Na vršenje sadržaja roditeljske skrbi utječe se izricanjem mjera za zaštitu prava i dobrobiti djeteta. Osim putem Kaznenog zakona i Zakona o zaštiti od nasilja, u obitelji nasilje u obitelji pokušalo se suzbiti i donošenjem Nacionalnih strategija zaštite od nasilja u obitelji.

8. Osobni osvrt

Djetetu su i na međunarodnoj, ali i na nacionalnoj razini zajamčena mnoga prava. No kao i sva druga prava tako i prava djeteta ostaju samo puka nastojanja za pružanjem zaštite određenom subjektu ukoliko se ona ne poštuju od strane adresata pravne norme. Za ostvarivanje prava djeteta ponajprije je zaslužna djetetova obitelj, a posredno i cjelokupno društvo u kojemu dijete odrasta. Iako je obitelj prirodno najpovoljnija okolina za odrastanje djeteta, ponekad je upravo obitelj ta koja ugrožava te krši prava djeteta. Ukoliko se ustvrdi da obitelj

¹³² VSRH, I KŽ 579/2017-8 od 8. veljače 2018.

više nije najsigurnije mjesto za odrastanje djeteta pravni sustav će se pobrinuti za zaštitu djeteta. Pravni sustav štiti prava djeteta putem provedbe mjera za zaštitu prava i dobrobiti djeteta.

Iako su mjere za zaštitu prava i dobrobiti djeteta detaljno opisane ObZ-om u skladu s načelom zakonitosti ipak treba postaviti pitanje provode li se one na pravilan način u primjeni. I u samom zakonu ima određenih nelogičnosti. Naime, postavlja se pitanje je li povezivanje mjere žurnog izdvajanja djeteta s izricanjem mjere povjeravanja djeteta drugoj osobi, udomiteljskoj obitelji ili ustanovi socijalne skrbi najidealnije rješenje. Mišljenja sam da bi odnosna mjera trebala biti jedinstvena, ali da se tijekom njenog provođenja treba ostvarivati učinkovitost suradnja suda i CZSS-a. „Na tom tragu je i napomena S. Winkler o organizaciji odlučivanja o izdvajanju djece u talijanskom sustavu, u kojem se nadležnost ne mijenja prema stupnju ozbiljnosti situacije, te je uvijek nadležan sud za maloljetnike, a uloga je sustava socijalne skrbi provedba je izrečenih mjera, na temelju jasnih i striktnih uputa suda.“¹³³ Pretpostavke za izricanje pojedinih mjera za zaštitu prava i dobrobiti djeteta vrlo su široko postavljene, što nadležnim državnim tijelima slobodan izbor da prema okolnostima slučaja procijene jesu one ispunjene ili ne. „Stoga je za pravodobnu i pravilnu intervenciju nacionalnih tijela važno utvrđivanje tzv. „sigurnosnih prijetnji“ koja su činjenična osnova za izricanje mjera zaštite prava i dobrobiti djeteta.“¹³⁴ Osim navedenog, mišljenja sam da je isto toliko koliko je važno odabrati adekvatnu mjeru koja će se primijeniti na konkretan slučaj, važno da reakcija nadležnih državnih tijela bude pravovremena. Ne smije se zaboraviti da se mjere zaštite prava i dobrobiti djeteta moraju provoditi u skladu s načelom žurnosti, kao i ostali postupci u kojima se odlučuje o interesima djeteta. Jednom kad određena represivna mjera za zaštitu prava i dobrobiti koja podrazumijeva izdvajanje djeteta iz obitelji, potrebno je da se dijete izdvoji u sigurnu okolinu, koja bi trebala što više biti nalik obitelji. Smatram da bi za dijete u takvim okolnostima najidealnije bilo da se smjesti u udomiteljsku obitelj ili kod druge osobe. Također, vrlo je važno da za vrijeme trajanja određene mjere za zaštitu prava i dobrobiti djeteta roditeljima bude pružena adekvatna pomoć kako ostvarili uvijete za povratak djeteta u obitelj. „U otklanjanju uzroka koji su doveli do izricanja mjera važnost ima socijalno zakonodavstvo. Pri tome su od posebnog značenja socijalne usluge koje su posredno ili neposredno

¹³³ Hrabar. D., Korać-Graovac. A., Šimović. I., Majstorović. I., Preložnjak. B., Presude Europskog suda za ljudska prava o mjerama za zaštitu dobrobiti djeteta, Pravni fakultet Sveučilište u Zagrebu, Zagreb, 2022. str.141.

¹³⁴ ibid., str.185.

namijenjeni djeci i obitelji koji žive u uvjetima siromaštva, poput usluga savjetovanja i poma-ganja, rane intervencije, psihosocijalne podrške, pomoći pri uključivanju u programe redov-nog odgoja i obrazovanja, organiziranog stanovanja i slično.“¹³⁵ Prilikom izricanje svake poje-dine mjere za zaštitu prava i dobrobiti djeteta ključno je zaštititi interes djeteta, ali i imati na umu da odrastanje izvan obitelji za dijete ima negativne učinke tako da je potrebno da se pokuša otkloniti razloge izricanja represivnih mjera i omogućiti povratak djeteta u biološku obitelj.

9. Literatura

Knjige i članci

1. Hrabar, D., Hlača, N., Jakovac-Lozić, D., Korać-Graovac, A., Majstorović, I., Čulo – Margaletić, A., Šimović, I., Obiteljsko pravo, Zagreb: Narodne novine, 2021.
2. Hrabar, D., Korać-Graovac, A., Šimović, I., Majstorović, I., Preložnjak, B., Presude Europskog suda za ljudska prava o mjerama za zaštitu dobrobiti djeteta, Pravni fakultet Sveučilište u Zagrebu, Zagreb, 2022.
3. Hrabar, D., Prava djece multidisciplinarni pristup, Zagreb, Pravni Fakultet, 2021.
4. Hrabar, D., Obiteljsko pravo u sustavu socijalne skrbi, Zagreb, Narodne novine, 2019.
5. Hirijan, F., Singer, M., Komentar zakona o sudovima za mladež i kaznenih djela na štetu djece i maloljetnika. Zagreb. Nakladni zavod Globus, 2002.
6. Hrabar, D. Obiteljsko pravo u sustavu socijalne skrbi, Zagreb, Narodne novine, 2019.
7. Hrabar, D., Prava djece multidisciplinarni pristup, Zagreb, Pravni fakultet, 2021.
8. Rešetar, B., Grigić, N., Smjernice za izdvajanje djece iz obitelji u praksi Europskog suda za ljudska prava (I. dio), Pravo i porezi, 2019., str. 81-89.
9. Rešetar, B., Grigić, N., Smjernice za izdvajanje djece iz obitelji u praksi Europskog suda za ljudska prava (II. dio), Pravo i porezi, 2019., str. 102-109.
10. Hrabar, Prava djece u porodičnim odnosima, doktorska disertacija, Zagreb, Pravni fakultet, 1991.
11. Rešetar, B., Dijete i pravo, Pravni fakultet Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, 2009.

¹³⁵ Ibid., str. 186.

12. Kunda, I., Obitelj i djeca: Europska očekivanja i nacionalna stvarnost, Rijeka, Pravni fakultet, 2014.
13. Rešetar, B., Aras, S. (ur.), Represivne mjere za zaštitu osobnih prava i dobrobiti djeteta. Interdisciplinarni, komparativni i međunarodni osvrti, Pravni fakultet Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, 2014.
14. Radina, A., Izdvajanje djeteta iz obitelji u praksi Europskog suda za ljudska prava, Godišnjak Akademije pravnih znanosti Hrvatske, 7, 2017., Posebni broj, str. 93-116.
15. Hrabar, D. (ur.), Presude Europskoga suda za ljudska prava o mjerama za zaštitu dobrobiti djeteta, Biblioteka Monografije, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2022.

Pravni izvori

1. Kazneni zakon (pročišćeni tekst, Narodne novine, br. 125/11, 144/12, 56/15, 16/15, 101/17, 118/18, 126/19, 84/21, 114/22).
2. Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji (pročišćeni tekst, Narodne novine, br. 70/17, 126/19, 84/21, 114/22)
3. Europska konvencija o ostvarivanju dječjih prava, Narodne novine – Međunarodni ugovori, br. 1/2010.
4. Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, Narodne novine – Međunarodni ugovori, br. 18/97, 6/99, 14/02, 13/03, 9/05, 1/06, 2/10, 13/17
5. Obiteljski zakon, Narodne novine, br. 103/15, 99/19, 47/20, 49/23.
6. Konvencija o pravima djeteta, (Rezolucija br. 44/25) od 20. studenog 1989., Službeni list SFRJ, br. 15/1990, Narodne novine – Međunarodni ugovori, br. 12/1993, 20/1997, 4/1998, 13/1998.
7. Ustav Republike Hrvatske, Narodne novine, br. 56/90., 135/97., 113/00., 28/01., 76/10. i 5/14
8. Povelja Europske unije o temeljnim pravima, Službeni list Europske unije, C 326, 26.10.2012
9. Zakon o izmjenama i dopunama Kaznenog zakona, Narodne novine, br.129/2000-2385
10. Obiteljski zakon, Narodne novine, br. 116/2003-1583

Internetni izvori

1. <https://www.pravo.unizg.hr/download/repository/Martinjak.pdf>
2. <https://mrosp.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Socijalna%20politika/Odluke/Godisnje%20statisti%C4%8Dko%20izvje%C5%A1%C4%87e%20za%202021.%20godinu.pdf>
3. <https://www.iusinfo.hr/sudska-praksa/USRH2020B2927AIII?HighlightQuery=mjera+stru%c4%8dne+pomo%c4%87i+i+potpore+u+ostvarivanju+skrbi+o+djetetu>
4. <https://www.iusinfo.hr/sudska-praksa/SE714B293S2019P2D20190627?HighlightQuery=najbolji+interes+djeteta>